

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

LUNDS
UNIVERSITET

“Den här lilla gangstern är det inte lönt att fråga”

En analys av medlares förklaringar om medlingens praktik och hinder

Författare: Kalle Eriksson & Victor Pedersen

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Vårterminen 2024

Handledare: David Wästerfors

Förord

Först och främst vill vi rikta ett tack alla respondenter som ställt upp och bidragit med sina värdefulla insikter till studien. Vi vill även tacka vår handledare, David Wästerfors, för all vägledning under arbetet. Med hjälp av ditt engagemang har vår studie nått en högre nivå som inte hade varit möjligt annars.

ABSTRAKT

Författare: Kalle Eriksson & Victor Pedersen

Titel: "Den här lilla gangstern är det inte lönt att fråga" En analys av medlares förklaringar om medlingens praktik och hinder

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Handledare: David Wästerfors

Sociologiska institutionen, vårterminen 2024

Dagens alltmer retributiva kriminalpolitik utgör en bakgrund till att medling vid brott för unga lagöverträdare har identifierats som ett ämne som är värt att undersöka närmare. Studiens syfte är att belysa hur medlare i Skåne beskriver och uppfattar medlingens praktik, med fokus på de hinder som medlingsverksamheten står inför och som tycks begränsa dess potential. Empirin består av sex intervjuer med åtta medlare från olika kommuner i Skåne och har analyserats med hjälp av Scott och Lymans begrepp *accounts* för att klargöra vilka hinder medlarna anser sig stå inför. Vidare används tidigare forskning samt teorier om *restorative justice* och *reintegrative shaming* för att förklara vilka villkor som är nödvändiga för att medling ska fungera. I intervjuerna framgår det att verksamheterna skiljer sig åt i arbets- och förhållningssätt, både i relation till varandra och till rådande riktlinjer om medling. Dessa skillnader beror på att medlingsverksamheterna är relativt oreglerade, och bygger till stor del på den enskilda medlares bedömningar. Som ett resultat av hur väl medlingsverksamheten fungerar, begränsas såväl unga gärningspersoners som brottsutsattas möjlighet till medling. De intervjuade pekar ut flera hinder, bland det vi kallar för motsträviga aktörer. Enskilda poliser och åklagare, men även staten och myndigheter i stort, har identifierats som motsträviga aktörer. Medlarna pekar ut snedvridna föreställningar om medling, men också om bristande samverkan och rutiner mellan medlingsverksamheten och nämnda aktörer. Även avsaknaden av nyckelpersoner nämns som ett hinder för att medlarna ska kunna bedriva sin verksamhet. Vidare kan såväl gärningspersoners som de brottsutsattas bristande motivationer hindra medlingen att förverkligas. Parternas vårdnadshavare har också identifierats som en faktor som antingen kan hindra eller stödja ungdomen att medla. Sammanfattningsvis behöver ett flertal aspekter klaffa för att medling ska komma till skott. Vi föreslår även mer forskning för att närmare undersöka vad som kan förbättras inom svensk medlingsverksamhet, för att medling ska fortleva som en betydelsefull åtgärd vid brott.

Nyckelord: medling vid brott, accounts, restorative justice, unga lagöverträdare, brottsutsatt, medlare

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
2. Tidigare forskning.....	2
2.1 Vad är medling?.....	2
2.2 Medlingsverksamheten i Sverige.....	3
3. Teori.....	6
3.1 Restorative justice.....	6
3.2 Reintegrative shaming.....	7
3.3 Accounts.....	8
4. Metod och material.....	10
4.1 Forskningsdesign.....	10
4.2 Avgränsningar.....	11
4.3 Genomförande.....	11
4.4 Att dra slutsatser från intervjuer.....	14
4.5 Kodning och analysmetod.....	15
4.6 Etiska överväganden.....	16
5. Analys.....	17
5.1 Medling i praktiken.....	17
5.2 Medlingens hinder.....	25
5.2.1 Motsträviga aktörer.....	27
5.2.2 Berörda parter bristande motivationer.....	36
6. Diskussion.....	42
Referenslista.....	46
Bilagor.....	50
Bilaga 1: Intervjuguide.....	50
Bilaga 2: Medlingsblankett.....	52

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I det politiska landskapet har kriminalpolitiken kommit att bli en av de viktigaste politiska frågorna (Andersson & Nilsson, 2017, s. 285). Samtliga politiska partier ser brottsligheten som ett allvarligt samhällsproblem, samtidigt som debatten mest handlar om vem som vill skjuta till mest pengar till rättsväsendet och polisen (Andersson & Nilsson, 2017, s. 213ff). För att bekämpa brottsligheten har bland annat ungdomsrabatten slopats och ungdomsfängelser för 15- till 17-åringar föreslagits (Prop. 2021/22:17; SOU 2023:44). Vidare har flera straffskärpningar och kriminaliseringar vidtagits och föreslagits, varav flera inriktade på unga lagöverträdare (Dir. 2023:112). Den rådande kriminalpolitiska utvecklingen står i kontrast till den lagstadgade medlingsverksamheten som alla kommuner sedan 2008 är skyldiga att erbjuda alla gärningspersoner under 21 år enligt 5 kap. 1 c § socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Medling vid brott utgör en förhållandevis sällan uppmärksam del av rättsapparaten där gärningspersoner och brottsutsatta får möjlighet att träffas och samtala om brottet. Förespråkare för medling och dess teoretiska legitimering menar att det kan ha en positiv inverkan för såväl gärningspersoner och brottsutsatta (Braithwaite, 1998). Intentionen är att gärningspersonen ska ta ansvar för brottet och att den brottsutsatte får möjlighet till upprättelse. Mötet sker tillsammans med en opartisk medlare som leder mötet och fördelar ordet mellan parterna (Jacobsson, Wahlin & Andersson, 2013, s. 11).

År 2002 trädde medlingslagen (SFS 2002:445) i kraft, och 2003 fick Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i uppdrag av regeringen att etablera medlingsverksamheten i kommunerna. BRÅ erbjöd utbildning och ekonomiskt stöd till de kommuner som ville starta och utveckla sin verksamhet. BRÅ:s uppdrag kom dock att avslutas 2007 och året därpå infördes lagkrav för kommunerna att erbjuda medling till alla unga lagöverträdare (Jacobsson, Wahlin & Andersson, 2013, s. 37). Sedan dess har ansvaret legat på de enskilda kommunerna att på egen hand bedriva och utveckla sitt arbete, vilket har skapat en modell som är unik jämfört med våra grannländer (Rasmussen, 2018, ss. 148, 154). Trots att det inte förs någon nationell statistik över antalet medlingsärenden, visar en studie att antalet medlingsärenden har minskat och verksamheten nästintill stagnerat (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018). BRÅ (2008) gjorde en översyn av medlingsverksamheten som visade att 252 av 287 kommuner

erbjöd medling, medan resterande kommuner skulle implementera det nästkommande år. I en nyare studie av Wahlin och Jacobsson (2017, s. 31) framkom det dock att endast 181 kommuner erbjöd medling, vilket tyder på medlingsverksamhetens låga prioriteringsgrad i Sverige idag. Samtidigt finns tecken på att antalet medlingsärenden ökar i vissa kommuner, bland annat i Uppsala och Jönköping. Anledningen till deras framgång beror på förbättrade rutiner inom verksamheten, likaså samarbetet med polis och socialtjänst för att nå ut med information om medling (Leijonhufvud, 2023; Renulf, 2021).

Sammantaget finns del en stor del forskning om medlingens effekter, men desto mindre om den svenska medlingsmodellens nedgång. Detta gör det intressant att undersöka, i synnerhet under perioder av repressiva tongångar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av ovanstående är studiens syfte att belysa hur medlare i Skåne förklarar medlingens praktik utifrån sina erfarenheter. Vi vill särskilt uppmärksamma de hinder som medlingsverksamheten står inför idag och som tycks begränsa dess potential. Med hjälp av kvalitativa intervjuer kommer medlingens praktik och hinder belysas med hjälp av teorier om *restorative justice*, *reintegrative shaming* och *accounts*. Studien ämnar att besvara följande frågeställningar:

- Hur skiljer sig medlingsverksamheternas arbets- och förhållningssätt från varandra och i relation till rådande riktlinjer?
- Hur använder medlare *accounts* (orsäker och rättfärdiganden) för att beskriva hinder i medlingsprocessen?

2. Tidigare forskning

2.1 Vad är medling?

När en ungdom har begått ett brott som har polisanmälts, och denne helt eller delvis erkänner gärningen, finns möjligheten att medla (BRÅ, 2007, s. 27). Oftast inkommer ärenden till verksamheten genom att polisen tillfrågar gärningspersonen om de vill medla, varefter medlingsverksamheten kontaktar gärningspersonen (Jacobsson, Wahlin & Andersson, 2013, s. 56; BRÅ, 2007, s. 28). Beroende på omständigheterna kan även socialtjänsten, frivården,

kriminalvården och andra instanser förmedla ärenden till medlingsverksamheten. Vidare får medling endast ske vid synnerliga skäl om gärningspersonen är under 12 år (BRÅ, 2007, ss. 27, 30). Det finns möjlighet att medla i alla brottstyper, men vissa brottstyper kan vara mindre lämpliga, bland annat brott i nära relation och vissa sexualbrott. Bedömningen ställer således höga krav på varje enskild medlare att tolka vad som anses som lämpligt (BRÅ, 2007, s. 28). När både gärningsperson och brottsutsatt samtyckt till medling, och medlingen anses vara lämplig, bjuds båda parter in till ett individuellt förmöte med medlaren. Medlaren förklarar hur medlingen går till och båda parterna berättar sin upplevelse av brottet, vilka konsekvenser det resulterade i, samt vad de vill förmedla till den andre (BRÅ, 2007, ss. 36-37).

Om parterna vill fortsätta efter förmötet, planeras ett medlingsmöte. I själva mötet medverkar medlaren, gärningsperson och brottsutsatt, och eventuellt respektive parts stödpersoner, till exempel vårdnadshavare (BRÅ, 2007, ss. 41-42). Under medlingen fördelar medlaren ordet mellan parterna, som i tur och ordning får berätta sin upplevelse av brottet och dess konsekvenser. Till sist sammanfattar medlaren vad som har sagts, och diskuterar därefter hur parterna ska förhålla sig till varandra i framtiden. Parterna kan även ingå i ett skriftligt eller muntligt gottgörelseavtal gällande till exempel en arbetsinsats eller kompensation för ekonomisk skada (BRÅ, 2007, ss. 43-45). Medling kan också ske indirekt, vilket ger parterna möjlighet att förmedla något till varandra i form av en hälsning eller ett brev (BRÅ, 2007, s. 38).

2.2 Medlingsverksamheten i Sverige

År 2011 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att följa upp medlingsverksamheten i Sveriges kommuner, vilket gjordes genom enkätutskick och samtal med medlare samt poliser (Socialstyrelsen, 2012). Rapporten fastställer att det bland berörda aktörer finns såväl kunskapsbrist som misstro kring medlingsverksamheten. Vidare efterfrågar man ytterligare forskning om medling, samt ser man ett behov av ökad kunskap om medling från statligt, rättsligt och lokalt håll (Socialstyrelsen, 2012, s. 7). Vidare påpekar medlarna att många lagöverträdare, främst i åldern 18-20, inte tillfrågas om att delta i medling. Detta eftersom de yngre åldrarna tillhör en särskild ungdomssektion inom polisen där kunskapen är större om

medling. Likaså har kommunikationen och informationsutväxlingen mellan medlare, domstolar och poliser benämnts som ett område som måste förbättras. Tydliga riktlinjer saknas också, vilket främst beror på att informationskedjan från myndighetsnivå till lokal nivå brister (Socialstyrelsen, 2012, ss. 17-21). Vidare upplevs frivilligheten i medling som ett problem, vilket kan kopplas till medlarnas motivationsarbete med gärningsperson och brottsutsatt. Likaså är det upp till varje enskild medlare att bedöma lämpligheten i ärendet, men denna bedömning upplevs inte vara enhetlig (Socialstyrelsen, 2012, s. 23).

I rapporten uppges även att det genomfördes 1219 medlingsärenden under 2011. Av 153 kommuner var det däremot 36 som inte genomförde några medlingar alls, och 72 kommuner genomförde 1 till 5 medlingar (Socialstyrelsen, 2012, s. 29). Bara 1 av 3 inkomna ärenden ledde till genomförd medling. Bortfallen berodde främst på att gärningsperson eller brottsutsatt inte ville medla, att ärendet upplevdes som utagerat efter avslutad rättegång, samt att man upplevde att för lång tid hade passerat från att brottet begicks till att ärendet hamnade hos medlingsverksamheten. Vidare upplever 66 procent av kommuner att antalet inkomna ärenden inte var rimligt sett till mängden ungdomsbrottslighet i kommunen. Detta upplevs främst bero på att lagöverträdarna inte blir förfrågade om medling, där faktorer som bristande rutiner, samverkan med polis och socialtjänst, samt bristfällig kunskap uppges som skäl för detta. Dock säger 23 procent att de inte kan bedöma huruvida det är rimligt (Socialstyrelsen, 2012, ss. 30-31). Även Hjort (2019) har på uppdrag av Länsstyrelsen Skåne kartlagt hur medlingsverksamheten ser ut i Skåne, genom en enkätundersökning till samtliga kommuner. Kartläggningen visar även att 86 procent av respondenterna tycker att medlingsverksamheten fungerar bra eller delvis bra (Hjort, 2019, s. 28). Samtidigt upplever 20 av 29 kommuner att de är i behov av myndighetsstöd för sin verksamhet, men endast 1 av 27 kommuner säger sig få något stöd (Hjort, 2019, ss. 24-25).

Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018) har genomfört en kunskapssammanställning baserat på sina tidigare studier (se Wahlin & Jacobsson, 2017; Jacobsson, Wahlin & Andersson, 2013), som dels innehåller kvantitativa enkätutskick till kommuners medlingsverksamhet, dels kvalitativa intervjuer med medlare. Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018) problematiserar den svenska medlingsverksamheten och dess framtid, och menar att flera av

medlingens hinder är kopplade till såväl lagstiftning som tillämpning i praktiken. Enligt författarna lade regeringen ned mycket resurser mellan 2003 och 2007, i syfte att implementera medling. Trots statens insatser menar författarna att det har uppstått ett glapp mellan lagstiftningens intentioner och dess praktiska tillämpning. Vidare har antalet medlingsärenden minskat samtidigt som det politiska intresset för medling har stagnerat (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, ss. 67-68).

Till en början menar författarna att medlingsverksamheten är relativt oreglerad och saknar formellt stöd. Bland annat finns det inga formella krav på vem som får bli medlare, så länge personen anses vara kompetent att utföra arbetet. Hur denna bedömning görs är oklart, vilket skapar problem i det avseendet att många medlare arbetar på egen hand utan möjlighet till kunskapsutbyte med andra medlare och utbildare (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, s. 74). Som tidigare nämnts får vårdnadshavare enligt lag delta i medlingsmötet, men då detta inte regleras ingående i lagen är det upp till varje enskild medlare att bedöma lämpligheten i vårdnadshavares medverkan. En del medlare uppfattar deras medverkan som problematisk då de kan blanda sig i mötet och störa processen, medan andra medlare ser deras medverkan som positivt för mötet (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, s. 74). Vidare problematiserar författarna gottgörelseavtal mellan parterna, då medlare även här ser olika på dess för- och nackdelar. Vad avtalet innebär skiljer sig åt mellan verksamheter, då det antingen kan vara muntligt eller skriftligt. En del medlare menar att gärningspersonen blir dubbelt bestraffade om de binds till ett avtal vid sidan om sitt formella straff. Vidare kan ett brutet avtal innebära ytterligare kränkning av den brottsutsatte (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, ss. 74-75).

Vidare ser författarna problem i den eventuella strafflindring som tillkommer för gärningspersoner som går med på medling. En del medlare uppger att polisen inte skickar ärenden till verksamheten, eftersom de anser att gärningspersonen ska straffas av staten och att medling står i vägen för detta. Samtidigt menar författarna att medling sällan leder till strafflindring, då alla åklagare inte tar till gärningspersonens vilja att medla i beaktning vid åtal (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, ss. 75). Sammanfattningsvis anser författarna att medlingsverksamheten riskerar att försvinna om inte staten vidtar åtgärder för att lyfta medling i kriminalpolitiken (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, s. 77). Såväl BRÅ som

Socialstyrelsen har pekat på nationell styrning som en sådan åtgärd, men trots detta har inget gjorts (Socialstyrelsen, 2012, s. 22). Författarna skriver även att medlingsverksamheten i våra grannländer är mer stabil, vilket beror på att de är nationellt styrda, något de menar att Sverige skulle kunna efterfölja (Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018, s. 77). Till skillnad från Sverige erbjuder Danmark medling vid brott genom *konfliktråd*, som organiseras tillsammans med danska polisen. Likaså finns *konfliktrådet* i Norge som grundades redan 1991 och lyder under deras justitiedepartement (Rasmussen, 2018, ss. 148, 154).

3. Teori

3.1 Restorative justice

Medling bygger på teorin om *restorative justice* eller reparativ rättvisa. Det är en inriktning inom rättssystemet som fokuserar på att reparera konflikten mellan de berörda parterna. För den utsattes del kan det innebära att få sin egendom, sina fysiska skador eller sin trygghet reparerad. För gärningspersonens del handlar det om att få tillbaka sin värdighet, genom att ställas ansikte mot ansikte med personen de har utsatt, och därmed ta ansvar för konsekvenserna som brottet inneburit (Braithwaite, 1998, ss. 328-330). Det innebär inte nödvändigtvis att den brottsutsatta förlåter sin förövare, utan snarare handlar det om att skapa en förståelse för varandra, varför brottet begicks och vad det fick för konsekvenser. Zehr och Gohar (2003) menar att reparativ rättvisa har sitt ursprung långt tillbaka i historien, till exempel nämns det hebreiska skrifter och har praktiserats i olika ursprungsbefolkningar (Zehr & Gohar, 2003, s. 17). Rent praktiskt kan processen till exempel bestå av en dialog mellan parterna, som ska mynna ut i ett gemensamt beslut om vad som bör göras. Utöver gärningsperson och brottsutsatt inkluderas även kallade *stakeholders*, det vill säga respektive parts familjer, samt övriga medlemmar i samhället. Mötet mellan parterna är en viktig princip i reparativ rättvisa, som främjar ansvarstagande för gärningspersonen, samtidigt som den brottsutsatta får berätta vad brottet gav för konsekvenser. Idén om rättvisa grundar sig alltså i den brottsutsattas behov, som denna process har i uppgift att tillgodose (Zehr & Gohar, 2003, ss. 21-25).

Reparativ rättvisa skiljer sig mot det moderna västerländska rättssystemet, där brott istället ses som en kränkning av staten (Zehr & Gohar, 2003, s. 21). Detta bygger på *retributive*

theory eller vedergällningsteori, som Armstrong (2012) menar fokuserar på brottet, snarare än den upplevda kränkningen hos den utsatta. Förespråkare för denna teorin ser straffandet som obligatoriskt, men att straffet ska stå i proportion till brottets allvarlighet. Straffet syftar då till att återställa balansen mellan brottsutsatt och gärningsperson (Armstrong, 2012, ss. 363-364). Zehr och Gohar (2003, s. 1) menar att det västerländska rättssystemet sviker både gärningspersoner och brottsutsatta, samt att rättsprocessen intensifierar konflikten mellan parterna, snarare än att reparera den.

Christie (1977) argumenterar för att domstolen har "stulit" konflikten från de berörda parterna, och gjort det till sin egendom. Han menar att allt som hör till rättsväsendet inte är en central del av gemene mans liv och att juristernas språk kan verka främmande och irrelevant för de berörda parterna (Christie, 1977, s. 4). En konsekvens av det västerländska rättssystemet är att fokus ligger på förövaren, medan den utsatta hamnar i skymundan. Dels eftersom de företräds av jurister som driver rättegången, dels eftersom den brottsutsatta inte har någon kontakt med förövaren. Den uteblivna kontakten innebär dessutom att stereotyper om förövare fortlever, vilket kan öka rädslan hos den utsatta. För gärningspersonens del innebär det att hen inte upplever skuld som skulle uppstått vid ett möte med den utsatta (Christie, 1977, ss. 8-9). Sammantaget upprätthåller Sverige en blandning av retributiv och reparativ rättvisa. Den retributiva delen innefattas av den traditionella rättegångsprocessen, medan medling kan ses som ett exempel på reparativ rättvisa. Dessa teorier inom reparativ rättvisa kommer användas för att förtydliga vilka förutsättningar som ligger till grund för medling.

3.2 Reintegrative shaming

Braithwaite (1989) menar att skam kan användas för att minska brottslighet och oönskat beteende i samhället om det används på rätt sätt. Det finns två typer av skam, den som stigmatiserar och den som återintegrerar, och de skiljer sig åt vad gäller brottsförebyggande effekt. Den förstnämnda typen av skam är vanligt i det retributiva rättssystemet där personen stigmatiseras genom skam, vilket kan resultera i att personen utesluts från samhället och ses som en dålig eller kriminell person. Detta ökar risken för att personen fortsätter sitt avvikande beteende och därmed infriar förväntningarna, som i en självuppfyllande profetia

(Braithwaite, 1989, s. 16, 100). Den andra typen av skam är återintegrerande – *reintegrativ shame* – där handlingen skambeläggs, medan personen behandlas med respekt och empati. Därefter uppmanas personen att återintegreras i samhället och gemenskapen genom ord eller gester som symboliserar förlåtelse. Detta kan resultera i minskad brottslighet eftersom personen inte blir stämplad och stigmatiserad (Braithwaite, 1989, s. 101; Braithwaite & Braithwaite, 2001, s. 4). Teorin tar avstamp från bland annat stämplingsteori, subkulturer, kontroll- och tillfällighetsteorier som präglade det kriminologiska fältet under en stor del av 1900-talet (Braithwaite, 1989, s. 16). Dessa teorier fokuserar på den stigmatiserade skammen som leder till fortsatt kriminalitet. Braithwaite menar dock att skam kan vara funktionell ifall det förverkligas med respekt, kärlek och förlåtelse (Braithwaite, 1989, s. 12).

Braithwaite menar att sanktioner och fördömande från familj, vänner och lokalsamhället har större effekt på kriminellt beteende än sanktioner från rättsväsendet. Detta eftersom alla människor är beroende av varandra och ens rykte i närståendes perspektiv är viktigare än de rättsliga konsekvenser en handling har (Braithwaite, 1989, s. 69). Dock behövs det ett välutvecklat samvete för att kunna känna skam, ett samvete som vi utvecklar under vår barndom genom att bli tillrättavisade av våra föräldrar. Eftersom alla människor inte har det, utan vissa kan begå hemska brott som skulle vara otänkbara för oss andra, behövs formella straff när personen helt saknar skamkänslor (Braithwaite, 1989, ss. 71-73). En del kritiker menar att all skam är dålig, även den återintegrerande. Dock menar Braithwaite och Braithwaite (2001) att den återintegrerande skammen har en naturlig plats i reparativ rättvisa. Teorin kommer användas för att analysera hur gärningspersoner, utifrån skam och skuld, är motiverade eller inte att delta i medling.

3.3 Accounts

Accounts är ett teoretiskt begrepp som först beskrevs av Scott och Lyman (1968). Det synliggör hur människor redogör för oönskade handlingar eller beteenden, som ett sätt att minska klyftan mellan handling och förväntan. *Accounts* är språkliga verktyg som används när man måste stå till svars för sina handlingar, något som är viktigt i sociala sammanhang för att undvika konflikter (Scott & Lyman, 1968, s. 46). Författarna delar upp *accounts* i två varianter, nämligen ursäkter och rättfärdigande. Ursäkter är ett sätt att befria sig från ansvar.

Till exempel kan man hävda att orsaken bakom handlingen var en olyckshändelse, att man hade otillräcklig information eller att det var någon annans fel. Rättfärdiganden innebär, till skillnad från ursäkter, att personen tar på sig ansvar för handlingen, men förnekar att utfallet är så illa som det framhålls. Snarare innebär rättfärdigande att man hävdar ett positivt värde i utfallet (Scott & Lyman, 1968, ss. 47-51). *Accounts* kan antingen bli hedrade eller inte. När *accounts* hedras accepteras ursäkten eller rättfärdigandet och man tillåter personen i fråga att *save face* i det sociala sammanhanget. På detta sätt upprätthålls personens status och identitet. Det finns ett antal bakgrunds förväntningar i varje interaktion som styr huruvida man väljer att hedra eller inte hedra *accounts* i ett specifikt sammanhang. Samma *account* kan få olika utfall i olika sammanhang (Scott & Lyman, 1968, ss. 52-53).

Sammantaget utgår *accounts* från socialkonstruktionismen, i synnerhet gällande hur människor framställer sig själva inför andra när de agerar i motsats till vad som förväntas av dem. Det är språkliga mekanismer som används för att upprätthålla den sociala ordningen, eller för att skydda sin personliga status eller självkänsla (Orbuch, 1997, ss. 458ff). Vidare skriver Scott och Lyman (1968, s. 46) att *accounts* är baserade på och internaliserade inom kulturer. Det vill säga att när en handling går bortom förväntningarnas ramar, sker dessa standardiserade *accounts* rutinmässigt. Sammanfattningsvis tillämpar Scott och Lyman (1968) alltså *accounts* i situationer där personer ursäktar eller rättfärdigar på sina egna handlingar och beteenden. I denna studien kommer *accounts* snarare användas för att förklara vilka hinder som finns i medlingsverksamheten. Det handlar inte nödvändigtvis om att medlarna ursäktar eller rättfärdigar sina egna handlingar, utan istället kan det användas för att peka på anledningar till att medlingar inte kommer till skott. Vidare beskriver Scott och Lyman (1968) flera olika typer av *accounts*, men denna studie avgränsas till att endast fokusera på ursäkter och rättfärdiganden.¹

---

¹ Vi är medvetna om att vår användning av *accounts* skiljer sig lite grann från Scott och Lymans ursprungliga tillämpningsområde, men vi menar att medlarnas utsagor kan användas för att belysa var det brister i medlingsprocessen.

4. Metod och material

Följande avsnitt redogör för studiens material och forskningsmetoder, däribland urval, intervjuguide, datainsamling, transkribering samt analysmetoder. Vidare förs en diskussion gällande metodval samt etiska överväganden.

4.1 Forskningsdesign

Med hänsyn till studiens syfte och frågeställning är en kvalitativ forskningsdesign att föredra. Kvantitativ metod i form av till exempel enkäter kan visserligen leda till en större mängd data, men det skapar snarare en överblicksbild vilket inte passar studiens frågeställningar och syfte. Med tanke på det minskade politiska intresset för medling och ökade fokus på straffskärpningar för ungdomar, är syftet att undersöka medlingens praktik och de bakomliggande hinder som medlingsverksamheten står inför idag. Därav är semistrukturerade intervjuer lämpliga för att få insikt om medlarens egna erfarenheter, perspektiv och berättelser (Bryman, 2018, s. 563).

Inför intervjuerna utformades en intervjuguide som innehåller frågor baserade på olika teman vi ämnade att undersöka. Till skillnad från en helt ostrukturerad intervju gjorde detta intervjun mer överskådlig för såväl intervjuare som intervjuperson (Bryman, 2018, s. 565). Frågorna baseras således på frågeställningarna, men lämnades relativt öppna för att intervjupersonen skulle kunna svara fritt. Föreläggandet möjliggör detta för följdfrågor som ger goda förutsättningar för detaljerade och utvecklade svar från informanten (Denscombe, 2018, s. 269). I semistrukturerade intervjuer är inte en intervju lik den andra, eftersom frågorna anpassas efter respondenternas svar, som i sin tur många gånger beror på deras erfarenheter och synsätt.

Studien rör sig mellan de empiriska fynden och teoretiska ramverk, vilket ligger i linje med det abduktiva arbetssättet. Den abduktiva processen är kreativ och kan resultera i ny teoribildning, genom att inte vara alltför strikt teoretisk eller empirisk. Rent praktiskt har detta inneburit att vi först har diskuterat och bekantat oss med en rad teoretiska ramverk (Tavory & Timmermans, 2014, ss. 41, 125). När de första intervjuerna var genomförda upptäcktes överraskande fynd som problematiserade syftet och inte passade in i de tänkta

teoretiska ramverken. Syftet var från början att undersöka medling och dess effekter på gärningspersoner och brottsutsatta. Dock visade det sig att många medlare inte hade mycket praktiska erfarenheter av att genomföra medlingar. Detta innebar att studiens frågeställningar och intervjuguide reviderades samtidigt som nya teoretiska ramverk utforskades för att besvara de nya frågeställningarna. Fortsättningsvis innebar det att nya intervjuer genomfördes för att få ytterligare empiriskt material om de överraskande fynden.

4.2 Avgränsningar

Studien fokuserar på medling vid brott vid unga lagöverträdare i Sverige vilket resulterar i flera avgränsningar. Först och främst är studien avgränsad till medling som involverar unga lagöverträdare, vilket innebär gärningspersoner i åldrarna 12-20. Den brottsutsatta parten behöver däremot inte vara inom detta åldersspann. Till exempel förekom butiksägare eller blåljuspersonal bland de utsatta. Studiens metod innefattar att intervjua medlare, men inte gärningsperson eller brottsutsatt. Därav behöver de etiska dilemman som uppstår med att intervjua unga personer inte beaktas, även om unga personer omtalas i intervjuerna. Fortsättningsvis berör medling endast brottmål där det är två parter inblandade, då det till exempel inte är möjligt att medla vid narkotikabrott där det saknas en brottsutsatt. Studien har även avgränsats geografiskt till att innefatta medlingsverksamheter i Skåne län, både på grund av ett kostnads- och tidsperspektiv. När det gäller medling och dess möjligheter finns det relativt mycket tidigare forskning dokumenterat (Hansen & Umbreit, 2018). På grund av de begränsningar och hinder som medling står inför, fokuserar studien på hinder snarare än möjligheter, även om vi också berör det sistnämnda.

4.3 Genomförande

På grund av studiens begränsade tidsfrist var det delvis ett strategiskt val att intervjua medlare. Eftersom alla kommuner är skyldiga att erbjuda medling vid brott var det ett rimligt antagande att möjligheten att hitta informanter och få tillträde till fältet var god. Att få tillträde till fältet diskuteras främst inom etnografen, där forskarens mål är att få fysiskt närvara i den sociala miljö de ämnar att studera. I detta fallet handlade det om att hitta informanter som var villiga att ställa upp på en intervju (Bryman, 2018, s. 514; Dalen, 2015, s. 41). Trots att möjligheten att hitta informanter bedömdes som god, visade det sig vara

svårare än vi trodde.² Detta eftersom en del kommuner inte bedriver någon medlingsverksamhet eller i liten skala och därav upplevde att deras medverkan i studien inte skulle vara till någon större nytta.

Med hjälp av studiens avgränsningar kunde populationen definieras och mejl med missivbrev skickades ut till totalt sexton potentiella informanter. En del kommuner hänvisade oss till andra kommuner, då de inte arbetade med medling längre, eller hade slagit ihop sin verksamhet med andra kommuner. Tillvägagångssättet kan beskrivas som ett bekvämlighetsurval, eftersom respondenterna är personer som helt enkelt fanns tillgängliga tidsmässigt och geografiskt, de har inte valts ut slumpmässigt (Robinson, 2014, s. 32). Bekvämlighetsurval är oftast inte generaliserbart, speciellt inte vid ett urval av en stor population som medlare i Sverige. Robinson (2014, s. 32) menar att genom att begränsa populationen till lokalnivå, det vill säga Skånes län, går det att argumentera för att en studie blir förhållandevis generaliserbar till det geografiska området. Därför menar vi att studien till viss del skulle kunna generaliseras i Skåne och studien skulle kunna gynna kommunerna i Skåne att få en lägesbild av närliggande kommuners arbetssätt och utmaningar. Bekvämlighetsurvalet har kombinerats med ett snöbollsurval, som bygger vidare på bekvämlighetsurvalet. Detta gjordes genom att intervjupersonen fick en förfrågan om de kunde rekommendera andra potentiella informanter (Robinson, 2014, s. 37). Sett till ramarna för studien var det lämpliga urvalsmetoder för att få möjlighet att intervjua flera olika medlare.

Totalt intervjuades åtta medlare i Skåne, vid sex intervjutillfällen. Tid och plats för intervjun bestämdes via mejlkontakt med respondenten som fick föreslå en passande dag och tidpunkt, för att underlätta deras medverkan. Intervjun tog plats i ett avskilt samtalsrum på respondentens arbetsplats, ofta i rummet där medlingsmötet sker. Intervjun började med att gå igenom ramarna för samtalet och be respondenten läsa och signera en samtyckesblankett. Därefter startades inspelningen och intervjun började. Vid två av intervjuerna intervjuades två medlare samtidigt. Detta upplevdes som positivt, eftersom informanterna många gånger

---

² Vi diskuterade möjligheten att genomföra intervjuer online för att öka chansen att nå respondenter. Trots de tids- och kostnadsmässiga fördelarna, har intervjuer på plats prioriterats då intervjuerna blir enhetliga med liknande förutsättningar. Dessutom fanns en oro hos oss att onlineintervjuer skulle skapa svårigheter i samspelet mellan intervjuare och respondent.

byggde vidare på det som deras kollegor sa, vilket resulterade i långa utsagor på intervjufrågorna. I tre av intervjuerna genomförde vi intervjun tillsammans, men där en av oss hade en aktiv roll och ställde majoriteten av frågorna, medan den andra hade en passiv roll och ställde frågor när det var lämpligt. Det fanns en oro att två intervjuare kunde upplevas som överväldigande för respondenten, något som Monforte och Úbeda-Colomer (2021) diskuterat. De skriver även att det finns en maktbalans mellan intervjuare och respondent, och det kan vara svårare att dela med sig av känsliga ämnen. Således blir maktbalansen dubbelt så stor när det är två intervjuare på plats. Precis som författarna skriver, visste vi inte hur utfallet skulle bli på förhand, men efter att både ha gjort intervjuer enskilt och tillsammans såg vi fördelar i att göra intervjun ihop. Monforte och Úbeda-Colomer (2021) påpekar även vikten av förberedelse inför intervjun. Därför var det viktigt för oss att ha en förbestämd intervjuledare som var den som berättade om studien, delade ut samtyckesblanketten och började ställa frågor. På så sätt kunde den andra intervjuaren lyssna aktivt och ställa passande följdfrågor.

Inledningsvis ställdes konkreta frågor om intervjupersonens arbete, tidigare erfarenhet och utbildning, för att sedan gå in på breda teman inom medlingsverksamheten, såsom ansvar, försoning, hinder, och så vidare. Att börja med enkla, konkreta frågor kan bidra till att både intervjuare och respondent blir bekväma i samtalet innan de tyngre och centrala frågorna ställs (Dalen, 2015, s. 35; Denscombe, 2018, ss. 282-283). Intervjuerna kan beskrivas som flexibla, då de behandlade i förväg bestämda teman och huvudfrågor som var nedskrivna i en intervjuguide. Frågornas ordningsföljd har varit mindre viktig och respondenterna har fått tala fritt och utförligt med hjälp av öppna frågor (Denscombe, 2018, s. 269). Ordningsföljden varierande dessutom beroende på vem av oss som genomförde intervjun. En timme var tillsatt för intervjun som skedde på medlarnas arbetstid, vilket gjorde det viktigt att hålla koll på tiden. Intervjuerna varade i genomsnitt 52 minuter. Efter alla frågor var ställda, fick respondenten möjlighet att lyfta något som de tyckte var av särskild vikt. Därefter avslutades inspelningen och respondenten tackades för sin medverkan.

4.4 Att dra slutsatser från intervjuer

Tavory (2020) skriver om tre typer av *modes of interference* som finns i semistrukturerade intervjuer. Det handlar om vilket förhållningssätt forskaren eller skribenten har i förhållande till empirin som produceras i intervjun. Anhängare som förespråkar att intervjuer sker i så kallade öppna kontexter menar att empirin som produceras säger någonting om verkligheten och ger oss en bild av respondentens liv och beteende utanför intervjun (Tavory, 2020, ss. 451-453). Däremot finns det forskare som hävdar att intervjuer enbart sker i så kallade stängda kontexter. Detta innebär att empirin som produceras i intervjun inte kan säga något om respondentens agerande utanför intervjun eftersom den snarare innehåller representationer, fantasier och identiteter. Med andra ord handlar debatten delvis om vilken grad man kan lita på det respondenterna faktiskt säger i en intervju, men också om skillnaden på det man säger att man gör och det man faktiskt gör (Fangen, 2005, ss. 32-33). Båda dessa förhållningssätt är kritiserade och Tavory (2020) menar att intervjuer istället borde ses som en komplex situation som kräver olika *modes of interference* i olika sammanhang och vid olika intervjufrågor. Slutligen finns det en tredje typ, brutna kontexter, som man kan ta hjälp av för att förstå komplexiteten i empirin. Man tar då i beaktande att respondenternas utsagor är socialt konstruerade. Det är genom ord och meningar som respondenternas tankar, känslor och upplevelser förmedlas och konstrueras (Tavory, 2020). För studien innebär detta att vid vissa intervjufrågor utgår skribenterna från mer öppna respektive stängda kontexter samtidigt som språkets betydelse har en central roll i förståelsen av respondenternas utsagor.

Personliga intervjuer medför dessutom intervjuareffekten, som innebär att faktorer som intervjuarens kön, ålder eller etnicitet kan påverka respondentens svar (Bryman, 2018, s. 287; Denscombe, 2018, s. 277). Till exempel finns risken att respondenten ogärna redogör för känsliga eller personliga ämnen som kan väcka obehag i samtal med intervjuaren, baserat på sådana faktorer. Däremot är det rimligt att anta att intervjuareffekten inte är särskilt påtaglig i denna studie, eftersom respondenterna arbetar med medling och har erfarenhet av samtal med unga personer i utsatt situation. Vidare kan det förekomma skevheter i respondentens svar, som gärna uppvisar socialt önskade egenskaper, så kallad *desirability bias*, jämfört med till exempel enkätsvar. Social önskvärdhet handlar om människors vilja att framställa sig själv på

ett positivt sätt, eller på det sättet som de tror forskaren förväntar sig att de ska svara (Bradburn, Sudman & Wansink, 2004, s. 11; Tavory, 2020, s. 451). Vidare, menade flera av respondenterna att medling bör synliggöras mer i samhället. Således kan deras vilja att belysa medlingens goda effekter potentiellt vara en drivande faktor för dem att ställa upp på intervju, något som en av respondenterna uttryckte efter avslutad intervju. En lösning på dessa dilemman hade varit att samla in naturligt förekommande data, till exempel att genomföra en etnografisk studie och närvara vid ett förmöte eller medling (Silverman, 2010, s. 71, 82). Detta innebär dock en mängd etiska svårigheter på grund av parternas ålder och utsatthet.

4.5 Kodning och analysmetod

Första steget i analysarbetet var att transkribera intervjuinspelningarna. Transkriberingen skedde i närtid efter genomförd intervju av den skribent som hade agerat som intervjuare. Genom att transkribera sin egen intervju kommer skribenten nära datan vilket underlättar analysprocessen (Dalen, 2015, s. 73; Denscombe 2018, s. 395). I transkriberingen är intervjuerna nedskrivna ordagrant, men eftersom personer sällan pratar i fullständiga satser och meningar, har citaten som presenteras i resultatet redigerats i vissa passager för att ge läsaren meningsbyggnader som är begripliga.³ (Bryman, 2018, s. 581).

Transkriberingarna kodades därefter för att hitta likheter och skillnader i materialet. Corbin och Strauss (1990) beskriver kodning som en fundamental del i analysprocessen vid grundad teori. Även om denna studie inte utgår från grundad teori, är deras kodningsfilosofi likväl nyttig att använda. Studiens kodningsprocess bestod till stor del av att läsa igenom texten noggrant och bryta ned den, för att hitta såväl skillnader som gemensamma kategorier. Detta kallar författarna öppen kodning. Kategoriseringen utgick delvis utifrån intervjuguidens (se bilaga 1) på förhand bestämda teman, för att ha en grund att bygga vidare på. I kategoriseringen av datan uppenbarade sig mönster som bestod av gemensamma beskrivningar, som sedan kategoriserades och namngavs. Öppen kodning innebär således konstant ifrågasättande och jämförande, genom att lyfta blicken och hitta mönster som säger

---

³ I analysen används “[...]” för att visa vart empiri har blivit utelämnat för att göra texten begriplig och relevant. Dessutom har ord i parentes lagt till för att göra det mer begripligt vad respondenten åsyfta

något värdefullt (Corbin & Strauss, 1990, ss. 12-13) Denna process resulterade i lämpliga teman med tillhörande underteman som presenteras med hjälp av citat från respondenterna.

Vidare analyserades koderna med hjälp av *analytic bracketing*. Gubrium och Holstein (1997) beskriver metoden som att växelvis studera *vad* respondenterna säger, samt *hur* de säger det, vilket skapar en mer fulländad helhetsbild av deras redogörelser. Vad-frågor innebär å ena sidan att man utgår från ett naturalistiskt perspektiv, vilket i denna studie belyser vad medlarna pratar om. Om en medlare till exempel beskriver hur de arbetar och förhåller sig till medlingen, innebär det att analysera specifikt vad som sägs. I princip innebär det naturalistiska synsättet att respondenternas svar betraktas som en sanning som kan förklara ett särskilt socialt fenomen. Hur-frågor utgår å andra sidan från ett konstruktionistiskt perspektiv. Genom att språkligt studera vilka fraser eller begrepp som medlarna använder när de redogör för exempelvis hinder inom verksamheten, läggs alltså vikten på hur hinder åstadkoms och reproduceras. Genom att kombinera vad och hur hävdar författarna att man kommer ett steg närmare svaret på varför ett särskilt fenomen uppstår (Gubrium & Holstein, 1997, ss. 119-120).

4.6 Etiska överväganden

I samhällsvetenskapliga studier är det angeläget med etiska överväganden i hela arbetet, från val av metod till publicering. Två centrala principer är samtyckeskravet och informationskravet. Dessa går hand i hand och innebär att deltagandet i studien ska vara frivilligt och baserad på informerat samtycke (Vetenskapsrådet, 2017). Informerat samtycke betyder att respondenten ska ha tillräckligt mycket information om studiens syfte och metod för att kunna göra ett rationellt val om sitt deltagande (Denscombe, 2018, s. 441; Eldén, 2020, s. 36). Dessa krav har bemötts genom missivbrevet, samtyckesblanketten och den muntliga informationen som lämnades till respondenterna i samband med genomförandet. I brevet beskrevs studiens ämne och syfte, etiska principer och kontaktuppgifter (Hultåker & Trost, 2016, ss. 110-111). I brevet fick respondenterna en koncist och kortfattad information om konfidentialitet, rätt att avbryta sin medverkan när som helst och att intervjuerna kommer spelas in, men att materialet kommer att raderas efter godkänd examination (Bryman, 2018,

s. 170). Samma uppgifter som står i brevet berättades även muntligt för respondenterna och de fick möjlighet att ställa frågor (Eldén, 2020, s. 87).

Respondenternas utlovades konfidentialitet som innebär att uppgifterna man har fått är i förtroende och skyddas mot att obehöriga får tillgång till uppgifterna (Vetenskapsrådet, 2017, s. 40-41). Eldén (2020, ss. 130-131) problematiserar dock begreppet anonymitet och menar att samhällsvetenskaplig forskning sällan kan upprätthålla fullständig anonymitet, utan anser att det är lämpligare att använda begreppet konfidentialitet. För att säkerställa konfidentialiteten har detaljer som skulle kunna identifiera de intervjuade ändrats i citaten. Bland annat har samtliga namn tagits bort eftersom det är ointressant för studien. Att avkoda städer eller kommuner är dock mer problematiskt eftersom de har ett visst värde för empirin och forskningsfrågorna. Att ta bort namn på städer och kommuner helt och hållet skulle innebära en förlust, samtidigt om de benämns som “stor”, “mellanstor” eller “liten” skulle kunna vara avslöjande tillsammans med andra uppgifter (Eldén, 2020, ss. 131-132). Vi har försökt väga de här riskerna mot de analytiska fördelarna i vår ansats och vi har valt att benämna städer och kommuner som antingen “stor” eller “liten” på de ställen där storleken har relevans för resultatet.

5. Analys

I detta avsnitt presenteras resultatet i form av intervjuцитat som analyseras med hjälp av tidigare forskning och teoretiska ramverk. Analysen har delats upp i två avsnitt, nämligen medling i praktiken och medlingens hinder, för att besvara frågeställningarna. Som tidigare nämnts kommer *analytic bracketing* användas. För att besvara första frågeställningen kommer vi att analysera *vad* medlarna berättar om medlingens praktik i avsnitt 5.1. Vidare besvaras den andra frågeställningen i avsnitt 5.2, genom att analysera *hur* medlarna förklarar medlingens hinder.

5.1 Medling i praktiken

Vid intervjuer med medlarna framkom skillnader i de olika medlingsverksamheternas arbets- och förhållningssätt. Som tidigare nämnts är verksamheterna relativt oreglerade, då det är kommunerna själva som ansvarar för att erbjuda och arbeta med medling (Jacobsson, Wahlin

& Fromholz, 2018, s. 74). För att visa hur kommunerna i Skåne har utvecklat och bedriver sin medlingsverksamhet, presenteras skillnader i deras olika arbets- och förhållningssätt utifrån rådande riktlinjer.

“Då säger man nej på ren rutin”

Medlingsärenden kan skickas till medlingsverksamheterna från en rad olika aktörer, bland annat polisen, kriminalvården och socialtjänsten. Majoriteten av ärenden kommer från polisen som vid förhör frågar gärningspersonen om medlingsverksamheten får ta kontakt (BRÅ, 2007, s. 28). Enligt medlarna får de oftast en blankett med information om gärningspersonen och brottet (se bilaga 2). De flesta medlare menar att polisen endast ska fråga om medlingsverksamheten får ta kontakt, för att de själva kan förklara vad medlingen går ut på.

Det kan ske på olika sätt. Många av våra ärenden får vi in från polisen för de ska ju ställa frågan till alla ungdomar under 21, som helt eller delvis har erkänt ett brott, om de vill ha mer information om medling. Och om de då tackar ja, så får vi en blankett till oss som skickas över till oss eller lämnas till oss.

Medlare 3

Tidigare så har det varit att polisen då har frågat ungdomen om de tackar ja eller nej till medling. Men då var det så många som tackade nej och då hade vi en diskussion kring det, och en tanke om att det kanske är så mycket annan information när de sitter på förhör och då är det lätt att bara “Nej, jag pallar inte mer”, och då säger man nej på ren rutin.

Medlare 6

En del medlare menar att gärningspersoner per automatik tackar nej till medling på förhöret. Det är därför polisen endast ska fråga om medlingsverksamheten får ta kontakt. En medlare förklarar att de har lagt upp det annorlunda i sin kommun. De har kommit överens om att polisen ska skicka samtliga kontaktuppgifter till medlingsverksamheten, utan att fråga gärningspersonen om samtycke först. Enligt rådande riktlinjer ska dock samtycke inhämtas först (Jacobsson, Wahlin & Andersson, 2013, s. 56; BRÅ, 2007, s. 28). Ifall detta tillvägagångssätt bryter mot några sekretessregler är oklart.

Innan frågade polisen: "Vill du ha kontakt med medlingsverksamheten?", och då sa nästan alla nej. Eftersom, när det kommer från polisen, i en situation där man är på förhör så vill man bara ha så lite som möjligt med någonting som kommer från polisen att göra. Så då tänker man att medling också kommer från polisen när de ställer frågan. [...] Så att det är lätt att förstå att i den situationen så säger de flesta nej, tack. Så då sa vi istället att vi ställer frågan, vi får personens kontaktuppgifter, vi hör av oss och säger att vi ringer från medlingsverksamheten och skulle vilja berätta för dig om medling.

Medlare 1

Att bedöma lämpligheten i medlingsärenden

Eftersom det är den enskilda medlarens uppgift att bedöma lämpligheten att medla från fall till fall, ställer det höga krav på medlarens kompetens. Detta regleras bland annat i 5 § lag om medling med anledning av brott (2002:445). Enligt lagen är inga brott uteslutna att medla i, men enligt riktlinjer från BRÅ (2007, s. 15) är till exempel sexualbrott mindre lämpliga. I våra intervjuer framgick det att medlarna hade olika syn på vilka brott som gick att medla i. För en av medlarna är det en självklarhet att man inte ska medla vid brott i nära relation.

Vi medlar inte, det gör man nästan inte någonstans i Sverige, det gör man i Finland däremot, i brott i nära relation. [...] Och varför vi inte gör det i brott i nära (relation) är för att vi inte vill att det ska användas som en makt... Alltså, såhär generellt, vill man ju inte att de ska bli ihop igen, eller hur?

Medlare 2

Vad gäller riktlinjerna om sexualbrott, säger samma medlare att det är av stor vikt att säkerställa att den brottsutsatta vill medla, för att de inte ska återviktimeras. Vidare hänvisar medlaren till medlingsforskningen, som säger att medling är mest effektiv vid våldsbrott, snarare än sexualbrott.

Vi är lite försiktiga med sexualbrott. [...] Men då är det väldigt viktigt att ha med att målsäganden verkligen, verkligen, verkligen (vill medla), så det inte blir en återtraumatisering liksom.

[...]

Det är en annan dynamik vid sexualbrott, det är det som är svårt. Man kan ju, vi säger inte nej liksom [...] Det kanske är snarare att störst effekt ger det ju i vissa våldsbrott, säger forskningen.

Medlare 2

Medlare från en annan kommun menar å andra sidan att det går att medla i alla brottstyper. Bland annat ställer de sig positiva till att medla i sexualbrott, vilket skiljer sig från många andra kommuner. De nämner dock att de aldrig medlat i sexualbrott, men hade gärna gjort det.

Medlare 7: [...] Ja, sexualbrott, jag vet inte varför det inte skulle... Det beror väl på vilken typ av sexualbrott också. Vi har ju, vi skulle mycket väl kunna... våldtäkt mot barn, det skulle absolut gå att medla i. Det är ju ofta de här unga tjejerna...

Medlare 8: Ja, de jag får in, de vi får in hade kunnat...

Medlare 7: Ja, visst hade vi kunnat. Det hade inte varit konstigt. Och det hade bara varit hjälpsamt.

Medlare 8: Jag tänkte säga att det hade varit nyttigt, för att man får inte ut så mycket av de som är dömda kring det brottet. Så det hade varit jättenyttigt att få träffa den andra.

Medlare 7, 8

När vi ställde samma fråga till en annan kommun, hade de inte övervägt möjligheten att utesluta några brott, och hade överlag inte mycket att säga om ämnet. Sammantaget skiljer de olika kommunernas förhållningssätt sig åt ganska kraftigt. Deras olika synsätt belyser medlarens individuella bedömning, vilket kan resultera i att gärningspersoner och brottsutsatta inte har samma möjligheter till medling, beroende på var man befinner sig.

Medlare 5: Ja, nej, det har inte funnits... Vi har inte såhär "Det här tar vi inte".

Medlare 6: Nej.

Medlare 5: Jag sitter och funderar på vad det skulle kunna vara isåfall

Intervjuare: Nej, vissa kommuner har sagt att brott i nära relationer, vissa sexualbrott, att de medlar inte i. Det gör man lite olika.

Medlare 6: Det är ingenting som vi har uttalat att vi inte skulle göra.

Medlare 5, 6

Vårdnadshavares medverkan

8 § lag om medling med anledning av brott (2002:445) nämner också att båda parter vårdnadshavare har rätt att närvara vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl mot det. Vårdnadshavare kan beskrivas som *stakeholders*, i den mån att de har rätt att inkluderas i processen (Zehr & Gohar, 2003, s. 22). Däremot är det inte deras viljor som ska tas i beaktning i första hand, utan gärningspersoners och de brottsutsattas i huvudsak. Även här hade respondenterna olika arbets- och förhållningssätt. Till exempel var två medlare eniga om att föräldrar inte bör vara med på deras möten. De menar dels att föräldrarnas närvaro påverkar hur mycket ungdomen vågar berätta, dels att föräldrarna gärna talar för sin ungdom och tar över mötet.

Medlare 7: Alltså jag tänker, 99 procent av de fallen som vi har i medlingsmöten, förmöten, de har aldrig berättat detta för sina föräldrar, om föräldrarna sitter bredvid. Utan då hade de "Ja, men jag vill medla", alltså då blir det ingenting. Det gör ingen, det kommer inte göra någon skillnad för de själva ju, och det är det man vill ju. Att de ska få fritt berätta vad är det som har hänt. "Hur tänkte jag, hur blev det hemma, och vilka konsekvenser och..."
[...]

Medlare 8: Vårdnadshavare tar gärna över.

Medlare 7: Ja, de vill så mycket och bryr sig, och oroar sig...

Medlare 8: Ja, det blir lite fel.

Medlare 7: Så det måste vara ungdomens möte.

Andra medlare problematiserar också vårdnadshavares närvaro. I linje med föregående exempel säger en annan medlare att vårdnadshavare talar för sin ungdom, vilket gör att ungdomen inte får tala fritt, vilket går emot själva syftet med medling (Zehr & Gohar, 2003, s. 25). En annan medlare tycker dock det kan vara lämpligt att vårdnadshavare är med, men det förutsätter att *båda* parter har med en vårdnadshavare.

Och att föräldrar ibland oreflextrerat ibland tar sig ett tolkningsföreträde för situationen och det kanske inte är där som... personen alltså, den unge, gärningspersonen eller, vad heter det, den brottsutsatte är. Det är ju mötet

mellan de två som ska till och de är ju egentligen bara man själv som vet vad man är, om man får det utrymme att ta reda på det.

Medlare 1

Aa så pratar vi om balans i rummet, om den ena har med en vuxen, har den andra det också. Och det är målsäganden som bestämmer, generellt. Sen så, deras (vårdnadshavarnas) uppgift är ju att vara tysta.

Medlare 2

Gottgörelseavtal – “Det tror jag inte ett dugg på”

Enligt medlingslagen kan parterna ingå i ett gottgörelseavtal (BRÅ, 2007, ss. 43-45). Flera medlare kopplade detta direkt till ekonomisk kompensation. En medlare menar att de inte får skriva juridiskt bindande avtal åt barn eftersom man vill skydda barn från att få skulder innan de fyllt 18 år. Två andra medlare menar också att de aldrig dokumenterar något i medling, varken avtal eller annat och det är svårt att se vad syftet skulle vara med ett avtal. De menar att det kan bli problematiskt ifall de blir indragna i det och har fått lära sig detta från första början på sin utbildning. Detta stämmer överens med Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018, ss. 74-75) som ser avtal också som problematiska. De menar att gärningspersonen kan bli dubbelt bestraffad av ett bindande avtal vid sidan av det formella straffet och att brottsutsatta kan kränkas ytterligare vid brutet avtal.

Det finns ingen dokumentation i medling. Jag vet det diskuterades när vi gick på utbildningen, att det skulle skrivas avtal och grejer, men (handledaren) protesterade. Liksom för att, då blir man själv ansvarig för någonting kanske som inte, man sitter i rummet och där blir en gottgörelse, det kan vara i pengar eller vad som helst. Och då sitter vi där och blir inblandade i sådana saker, och det kan bli riktigt illa. Nej, det tror jag inte ett dugg på.

Medlare 7

En annan medlare påpekade att en ursäkt eller att gärningspersonen vill göra något för att ställa det till rätta är en gottgörelse i sig, det behöver inte handla om ekonomisk kompensation. Flera medlare talade om att man ofta bestämmer någon form av överenskommelse gällande hur parterna ska förhålla sig till varandra i framtiden, men kallade det inte uttryckligen för gottgörelse. En medlare visste inte vad gottgörelseavtal var för

någonting, vilket tyder på att det finns stora skillnader mellan kunskap, men också synsätt inom de olika verksamheterna.

Medlare 3: Vi gör ibland muntliga avtal som mer handlar om "Hur ska ni bete er mot varandra nu? Om ni träffar på varandra, hur vill ni att bemöta varandra? Ska ni hälsa på varandra? Ska ni också berätta för andra människor att ni har varit på den här medlingen?" Lite sånt pratar vi om i rummet, men att sätta en signatur på ett papper, det brukar vi inte göra.

Medlare 3

Jag tänker på en kille som hade blivit tagen för olaga... ringa stöld, och han frågade affärsinnehavaren om han fick lov och jobba av det här, om han kunde göra det för gottgörelsen. Jag tänkte att... först när han sa det till mig i ett förmöte, att det vet jag inte om han kommer gå med på, men frågan är ju fri. Så när vi satt tillsammans så frågade han affärsinnehavaren, så sa han "Ja, det kan du göra... men jag låter ingen jobba gratis för mig, så du kommer få någonting". Men han tyckte det var en bra idé.

Medlare 3

"För nervöst" – indirekt medling och alternativa tillvägagångssätt

Som tidigare nämnts har BRÅ (2007, s. 38) riktlinjer för så kallad indirekt medling, som kan ske istället för traditionell medling, när parterna inte vill eller har möjlighet att träffas ansikte mot ansikte. Det är då oftast gärningspersonen som förmedlar något till den andra via brev, telefonsamtal eller liknande. En medlare berättar att det kan vara på grund av nervositet som man inte vill medla. Det ska dock nämnas att det personliga mötet mellan de två parterna är en grundläggande princip i reparativ rättvisa, vilket frångås här (Zehr & Gohar, s. 25). Däremot menar medlarna att indirekt medling likväl kan göra stor skillnad, i synnerhet för den brottsutsatta. Det betyder alltså att det inte ska ses som ett misslyckande om medlingen inte sker på sedvanligt vis.

När gärningsperson eller målsägande känner att det blir alldeles för nervöst eller alltså, på något sätt känner att det inte blir bra om vi ses i rummet. "Jag har lättare att uttrycka mig i brev", och så... hälsning kan ske om målsägande känner sig tveksam, alltså till att ses eller skriva brev. "Kan du ändå tänka dig att ta emot en hälsning och skicka någonting tillbaka?". Det blir ju en ganska enkel, enkel insats så att säga, men det kan ändå göra stor skillnad för att få...

“Du behöver inte vara rädd, jag är inte ute efter dig” eller “Jag ber om ursäkt för det jag gjorde”, tänker jag ändå kan göra stor skillnad.

Medlare 3

I en annan kommun var båda medlarna ovetandes om vad indirekt medling innebär. Vi behövde förklara vad det innebar, men det framkom att de varken arbetade med det eller hade hört talas om det. Detta trots att andra kommuner arbetar med det, och att det står i BRÅ:s riktlinjer.

Intervjuare: Och indirekt medling, är det någonting ni jobbar med?

Medlare 5: Hur menar du?

Medlare 6: Vad tänker du då?

Intervjuare: Vissa kommuner har att man kan skicka brev eller hälsning istället då om man är rädd att träffas...

Medlare 5: Nej, det har vi inte.

Medlare 6: Nej, det är inget vi har gjort.

Medlare 5, 6

Det finns även andra sätt att genomföra medling. Enligt medlarna brukar den generella uppfattningen av medling vara att gärningsperson och brottsutsatt sätter sig ner tillsammans och talar om händelsen. Men flera medlare talar om att man ibland måste vara kreativ. Till exempel berättar en medlare om gärningspersoner som har klottersanerat eller träffat blåljuspersonal i fält som en form av medling. Medlaren menar att detta är ett effektivt sätt att ta ansvar och få se vilken skada man faktiskt har gjort. Detta hör ihop med Zehr och Gohars (2003, s. 17) synsätt på reparativ rättvisa, som bygger på att gärningspersonen måste ställa det till rätta för att återställa balansen för såväl den brottsutsatta som sin egen del. Butiker är ofta målsägande och för att möjliggöra att det blir medling brukar medlare åka ut med ungdomen till butikerna. På detta sätt medlare vara kreativa för att se till att ärenden faktiskt kommer till skott.

Den diskuterade vi flera gånger liksom, “Hur ska vi få det att funka?”. Men då så åkte jag och med den här killen och hans familj till (stad), tror jag det var, ambulansen i (stad) och det blev faktiskt himla bra också. Även om det inte är två personer- asså misshandel eller snatteri eller sådär. Detta var ju en

annan situation i en lägenhet där ambulans var inblandad och det blev ju jättebra...

Medlare 6

I detta avsnittet ser vi alltså medlingsverksamheternas olika arbets- och förhållningssätt. Avsnittet har också delvis berört hinder men medlarna föreslår även sätt att komma runt dessa hinder. Vi kan säga att *accounts* förekommer i vårt material tätt intill olika lösningsförslag.

5.2 Medlingens hinder

Det framkom tidigt i samtliga intervjuer att medlarna hade genomfört få medlingar, ibland inga alls. Då vi som intervjuare kom dit för att ställa frågor om medling, satte detta sakförhållande en tydlig prägel på det kommande samtalet, där medlarna försökte göra det begripligt för oss att förstå vilka hinder som finns inom medlingsverksamheterna och varför det genomfördes så få ärenden, i syfte att upprätthålla deras status som kompetent medlare (Orbuch, 1997, s. 458). Det kan också ha förstärkts av teorin om social önskvärdhet, som förekommer i intervjusituationer (Bradburn, Sudman & Wansink, 2004, s. 11). Scott och Lyman (1968, ss. 51-52) talar om bakgrundsfaktorer som finns i varje socialt sammanhang som styr huruvida man väljer att hedra eller inte hedra *accounts*. Intervjusituationen präglas av ett förhållande där intervjupersonen tillåts säga vad den vill i en semistrukturerad intervju utan att begränsas av intervjuerna. Detta resulterar i att vi har hedrat samtliga *accounts* som har presenterats i analysen. En av de första frågorna vi ställde berörde antalet genomförda medlingar, varpå svaret ofta var få eller inga medlingar alls, beroende på kommunens storlek och medlarens erfarenhet.

Tyvärr är det ju så att medling är inte så jättestor del av vår verksamhet. Jag tror att vi fick in 76 ärenden förra året eller nåt sånt där, och vi genomförde... var det nog 13 tror jag, och det var ändå ett rekordår.

Medlare 2

Intervjuare: Hur många medlingsärenden har ni haft?

Medlare 6: Ett har jag haft.

Intervjuare: Yes, och du..?

Medlare 5: Ingen alls.

Intervjuare: Inte ännu...

Medlare 5: Nej

Intervjuare: Men förmöten då, har ni haft...?

Medlare 5: Nej, jag har inte lyckats ens med det.

Intervjuare: Det kommer kanske.

Medlare 5: Det vet man aldrig... Jag har faktiskt fått en ny medlingsförfrågan nu, så kanske, kanske...

Medlare 5

Utifrån Scott och Lyman (1968) kan vi säga att medlarna använder *accounts*, det vill säga språkliga mekanismer för att minska klyftan mellan våra förväntningar och deras handlingar. Det finns förväntningar från oss som intervjuare, att medlarna borde ha mycket erfarenhet av arbetet. När denna förväntan inte stämmer överens med deras verklighet, måste de hävda sig och förväntas ge rimliga förklaringar till varför medlingarna inte kommer till skott. För en utomstående kan tretton medlingar på ett år uppfattas som lågt för en storstad, men *medlare 2* rättfärdigar det till synes låga antalet medlingar, som trots allt ett rekordår för deras verksamhet. För mindre orter som *medlare 5* var verksam i, var det ett genomgående tema att de sällan hade genomfört några medlingar. Som Scott och Lyman (1968, s. 46) skriver, är alltså de förklaringar gemensamma för människor inom samma kultur. Medlare kan sägas vara en sådan kultur, vilket kan förklara att flera av respondenterna rutinmässigt uppger liknande *accounts*.

Samtidigt finns det en godhetsaura kring medling och reparativ rättvisa bland medlarna. Det vill säga att medlarna har stor tilltro till medlingen och menar att den är effektiv och är något positivt i samhället. Genom sina erfarenheter med möten av ungdomar ser de i första hand hur medlingen fungerar, där ungdomarna får möjlighet att ta ansvar för sina handlingar. Medlingen ses som något progressivt i samhället jämfört med det traditionella rättssystemet. Till exempel hävdar en av respondenterna att rättssystemets ideologi skiljer sig från medlingens. Medlaren rättfärdigar sin verksamhet genom att jämföra medlingen med domstolen som enbart fokuserar på brott och straff, och menar att juristernas språk och rutiner inte har förändrats på många år. Detta resonemang ligger i linje med Christie (1977), som förespråkar reparativ rättvisa, det vill säga att de berörda parterna ska äga konflikten.

Han argumenterar också för att juristernas språk är främmande och irrelevant för de berörda parterna, vilket får som konsekvens att gärningspersonen, men i synnerhet den brottsutsatta, hamnar i skymundan (Christie, 1977, s. 4).

De (åklagarmyndigheten) har inte samma tänk som vi som jobbar med (medling), för när vi får in ärenden så tänker vi alltid förebyggande arbete. Att det ska göra en skillnad när de väl kommer hit och har begått ett brott. Att vi har många samtal liksom med ungdomar som har begått brott. Och kanske sår ett frö, att de får titta på sina egna... Att de får självinsikt i sitt eget liksom, hur man hanterar sin vardag. Men, så tänker ju inte åklagare och tingsrätt, utan där är det ju “De ska dömas”. [...] Alltså över huvud taget är tingsrätten, är ju så gammalmodig... Alltså det ser ju ut som det gjorde på 1800-talet. Det är samma språk, det är samma rutiner, lagboken är så tjock och den bara läser de ur. De tittar ju inte på hur samhället har utvecklats, till exempel.

Medlare 7

Medlingens godhetsaura, det vill säga att det är något positivt som borde ske, tillsammans med det faktum att medlare i praktiken inte genomfört många medlingar, blir motsägelsefullt. Detta resulterade i en intervjusituation där medlare ständigt fick hävda sig och försöka göra det begripligt för oss intervjuare varför medling faktiskt inte blir av genom olika *accounts*. För att presentera resultatet har två teman identifierats. Dessa presenteras nedan för att besvara frågeställningarna om medlingens hinder utifrån medlarnas perspektiv.

5.2.1 Motsträviga aktörer

Motsträviga aktörer är yrkesverksamma på kommunal- och myndighetsnivå, som på ett eller annat sätt är involverade i medlingsprocessen, men som hindrar medlingen från att bli av, som de intervjuade ser det. Det rör sig bland annat om polis och åklagare, som av olika skäl kan störa medlingsprocessen.

Polisen - “de har inte koll på det”

När vi ställde frågan om vilka utmaningar medlarna ser med medlingen nämner de direkt bristen på ärenden, och förklarar att polisen är en bidragande orsak.

Ja, att få in ärende. Att de som jobbar med ungdomar behöver vara mer... Det är ju en lag, en rättighetslag (medlingslagen), men jag kan säga att de flesta poliser bryter mot den rättighetslagen. Och inte på grund av att de inte tror på det, jag tror snarare det handlar om att de inte har koll på det. Vi föreläser ju lite på polishögskolan och sådär, men det är ju inte alla vi träffar.

Medlare 2

Att polisen inte informerar gärningspersoner om medling beror enligt medlaren på okunskap om medling och medlingslagen. Detta ligger i linje med Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018) studie, som visade att förfrågan om medling ofta uteblir från polisens håll, vilket beror på bristande rutiner och samverkan. Genom att respondenten förklarar att de brukar föreläsa på polishögskolan, visar de att de har gjort sin del och ansvaret hamnar därför på polisens axlar. Samtidigt säger medlaren att de inte kan träffa varenda polis, vilket fungerar som ett rättfärdigande för att frånta en del av ansvaret från medlaren i fråga.

Flera av respondenterna uttryckte att samarbetet med polisen stundtals varit besvärligt. Bland annat uppger en medlare att polisen gör egna bedömningar om lämpligheten i att medla, vilket går emot BRÅ:s riktlinjer som bygger på 5 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453), gällande att alla gärningspersoner under 21 år ska erbjudas medling. Detta har skapat svårigheter att få in medlingsärenden, eftersom polisen och medlingsverksamheten har olika syn på vem som ska erbjuda gärningspersoner medling. Det kan bero på kunskapsbrist eller misstro till medling hos polisen, vilket Socialstyrelsen (2012) angett som ett problem för att medlingen ska fungera.

Så det har varit en stor utmaning först, att när vi började att få polisen att skicka, att inte göra bedömningen. De ska inte göra bedömningen om medling är aktuellt i ett visst fall. [...] Utan vi som ska göra den bedömningen, men de verkar ha gjort det och haft idéer om att "Den här lilla gangstern är det inte lönt att fråga", till exempel... så det är en utmaning.

Medlare 1

Fortsättningsvis diskuterar samma medlare att de har haft kontakt med polisen som till synes såg positivt på medling. Trots det kan enskilda poliser ta beslut som hindrar ärenden från att komma in till verksamheten. Det är en ideologisk motsättning om hur man ser på

gärningspersonerna, vilket ligger i linje med den politiska utvecklingen som går alltmer mot ett straffande håll (Andersson & Nilsson, 2017, s. 213ff). Medlaren i fråga menar också att de har försökt förstå och kommunicera med polisen, vilket rättfärdigar deras arbete med att nå upp till fler medlingsärenden.

Och sen så är det en utmaning att vi ska förstå vart polisen... Vad-, hur är det för dem? Vad är det vi inte förstår hos polisen som gör att de inte skickar? [...] För vi pratade mest om fördelarna med medling och (polisen) tyckte att det här är jättebra, men ändå kom det inga ärenden. Och då är det någonting här vi inte har förstått. Så det tog också tid att förstå polisen.

Medlare 1

Åklagare som säger stopp

En del medlare nämner också åklagare som en motsträvig aktör. En medlare menar att åklagarna kan vara rädda för att medlingen ska förstöra rättegången och leda till nedlagt åtal. Denna rädslan bygger på okunskap och uppfattas av några av respondenterna som överdriven och irrelevant. Detta synsätt delas även av Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018), som menar att det hör till det ovanliga att åklagare faktiskt beaktar gärningspersonens vilja att medla vid åtal och eventuell strafflindring.

[...] och åklagare! Kan jag säga, som säger stopp. För att man inte får gå vidare. För det handlar ju om en rädsla att man ska lägga sig i, eller det ska, att det ska förstöra rättegången liksom [...] eller att de ska bli kompisar eller så. Fast snarare har det visat sig att det blir bättre rättegångar, men det är en del (åklagare) som inte har så mycket erfarenhet...

Medlare 2

Kunskapsbrist om medling kan alltså vara en anledning till att flera aktörer är motsträviga. Samtidigt menar flera medlare att många misstolkar syftet med medling. De menar att omvärlden har en föreställning av medling där man måste förlåta gärningspersonen och att medlingen leder till att parterna skakar hand eller kramas och blir vänner. Detta får som konsekvens att den stereotypa föreställningen av medling är det enda de har att gå på, vilket påverkar deras motsträviga inställning till medling.

[...] och det tog tid att förstå att omvärlden tänker på ett visst vis när det gäller medling, som det ofta inte är. [...] De flesta tänker sig när de hör ordet medling, då tänker de två personer som har ett möte och som i slutet skakar hand; de är överens. Och det är ju inte riktigt så det är, eller måste vara. Det handlar inte om att komma överens, det är inte själva målet med medling i den här situationen.

Medlare 1

Sen är det klart i de bästa världar så vill man att de ska kramas i rummet och bli något halleluja-moment, men det är ju inte medlingens syfte.

Medlare 3

Vidare, säger en annan medlare att de försöker nå ut till åklagarna genom att träffa dem regelbundet, vilket återigen rättfärdigar deras arbete och visar att de gör vad de kan för att få till medlingar. Det är snarare medarbetarna inom rättsväsendet och myndigheter som måste snappa upp medlingens budskap och höja kunskapsnivån för att det ska ta fart. Att det finns kunskapsbrist inom domstolsväsendet gällande medling beskriver även Socialstyrelsen (2012) som ett väsentligt problem.

Vi har tidigare haft svårare att nå fram till åklagarna. Man har ibland varit lite rädd att förundersökningen ska kanske sabbas om vi går in och medlar även om det står i lag att vi gärna ska medla, helst innan rättegång. Så har det kanske funnits en okunskap och rädsla. Så där har vi jobbat på att gå ut och informera dem om medling. [...] Det handlar om att det måste sippra ut till medarbetarna på olika sätt och det är det vi pratar om liksom. Hur kan man öka kunskapen och så på olika sätt?

Medlare 3

Socialtjänsten - “för farligt för den utsatta”

Kunskapsbristen och rädslan för vad medling ska leda till finns även hos Socialtjänsten. Medlarna i en kommun menar att det endast är en handläggare som skickar ärenden till deras verksamhet. De menar att det beror på en felaktig föreställning av vad medling handlar om, då de tror att det blir farligt för den brottsutsatta. Det är en typ av misstro och kunskapsbrist som gör att medlingsverksamheten blir lidande, då de får in färre ärenden. Detta är också en

typ av ursäkt som förklarar varför de inte får fler ärenden samtidigt som de framställer sig som kompetenta att bedöma om det är lämpligheten i ärendet.

Medlare 7: Vi får nästan bara från en enda handläggare. [...] Handläggare på socialtjänsten tror jag inte frågar. För de tänker...

Medlare 8: ... Nej, det är som du säger, de har bara en som skickar.

Medlare 7: Ja, alltså de tänker att det blir farligt för den brottsutsatta, och så. Men nej, det blir aldrig farligt. För i och med att man har förmöte, då är det vi som bedömer om, skulle vi märka om det finns ett hot eller pågående hot, då framkommer det ju. Och då blir det ingen medling. Så det är väl den önskan man har, att det skulle vara, mer generellt, att man frågar liksom.

Medlare 7, 8

Retributiva vindar

På frågan om vilka hinder medlingen står inför, uttrycker flera medlare att samhällets institutioner går i fel riktning vad gäller förebyggande insatser. De menar att fokus ligger på brott och straff, men inte mer än så. Det hör ihop med den ideologiska motsättningen mellan reparativ och retributiv rättvisa, som framstår som motpoler i detta avseende (Armstrong, 2012, ss. 363-364). Medlingens insatser hade kunnat förebygga brott om det hade varit en del av den politiska agendan, som rör sig allt tydligare mot vedergällning. Flera medlare betonar att medling är i sig inte förebyggande i det brott som har begåtts, men kan stoppa våldsspiraler och hämndaktioner eftersom den läker relationer och får människor att ta ansvar. Detta ligger i linje med grundtanken av reparativ rättvisa som fokuserar på att reparera skadan som har skett och skapa förståelse sinsemellan (Braithwaite, 1998, ss. 328-330).

Medlare 7: Nej, (medling) är en väldigt, väldigt bra grej, som skulle kunna bli väldigt mycket större. Och det är inte så samhällets vindar ser ut heller, man ska döma folk och...

Medlare 8: ... Ja, de ska bara bli inlåsta ju.

Medlare 7: Socialtjänsten gör ju mycket små försök här och var, men alltså, i och med att man jobbar så mycket mot, alltså, mot en myndighet som är så mycket för straff så blir det väldigt svårt att jobba förebyggande på andra sidan liksom, det är så tvärt. Det är en så hög mur där emellan.

Medlare 8: Och när det är straff är det redan för sent. Förebygger man har man ändå en chans...

Medlare 7, 8

Fortsättningsvis, menar en av medlarna att det har varit likadant i många år och det inte är någon förändring i sikte. Detta är något som både Socialstyrelsen (2012) och Jacobsson, Wahlin och Fromholz (2018) varnat för, då väldigt lite har gjorts för att reformera medlingsverksamheten sedan dess intåg i Sverige på 2000-talet. Medlingsverksamheternas brist på utveckling kan ses som ytterligare ett hinder som ligger till grund för uteblivna medlingsärenden.

Det tror jag inte, för att om man tittar på det politiska flödet så är det ju bara att de ska straffas mer. Där är inget förebyggande tänk direkt ju. Och medling är ju kanske, det är inte kanske förebyggande i det brottet som de har begått, men det kan ju leda till någonting förebyggande i den fortsatta verksamheten i deras liv. [...] Jag har inte sett att det blivit någon förändring under dessa år jag har jobbat här. Så jag tror, jag tror inte riktigt på det, tyvärr.

Medlare 7

Ointresserade och policydrivna butiksinnehavare

En annan typ av aktör som identifierats som motsträvig är butiker. Flera av medlarna har beskrivit att butikägare ofta är den brottsutsatta parten då ungdomar som snattat eller stulit ur deras butiker. Till skillnad från till exempel polis och åklagare, har inte butikerna ett formellt uppdrag att driva medlingsprocessen, men eftersom flera medlare beskriver att snatterier och stölder är majoriteten av deras ärenden, kan butikerna i hög grad påverka om medlingen blir till eller inte.

Tyvärr så får vi ju nästan bara stölder och ja, nu har jag en misshandel, men det är nästan alltid småbrott liksom. "Jaha, nu har jag stulit en..." Ja, snattat någonting i en affär, en godispåse, och så ska man medla då med, medla med butikägaren. Och butikägaren är inte så intresserad av att hålla på med det. Och det förstår jag, för de får mängder av sådana brott naturligtvis (skrattar).

Medlare 7

Samma medlare förklarar att ungdomar som snattat eller stulit ur en butik, inte är välkomna tillbaka i affären trots att de faktiskt vill medla och ta ansvar för sina handlingar. Medlarna menar att butikernas hårda syn på gärningspersoner blir ett hinder för medling, eftersom ungdomen känner sig omotiverad att medla och ta ansvar, då de redan stämpats som kriminell. Braithwaite (1986, s. 16, 100) menar att detta är en stigmatiserande skam som är en central del av det retributiva rättssystemet, vilket i sin tur är en del av dagens hårdare tag på kriminalitet. Detta kan resultera i fortsatt kriminalitet för ungdomar som stämplas. Istället hade återintegrerande skam kunnat fungerat brottsförebyggande genom att skambelägga ungdomarnas butiksstölder, men återintegrerat dem genom att få dem att ställa upp på medling. Dock kan butikernas policy verka rimlig, sett till att butiksägarna många gånger får utstå mängder med stölder, vilket gör att en del butiksägare till slut tröttnar på att medla. Denna policy gäller inte alla butiker, då en annan medlare berättade om en butiksägare som gärna medlade, och uttryckte att de “Hoppas att du kommer tillbaka hit som kund [...], inte som snattare”.

Medlare 7: Ofta har affärerna en policy att de får inte komma in där igen. Och när de väl vill medla och är så pass modiga att de verkligen vågar stå för det de har gjort, så kan man ju önska att de kunde få gå in i affären igen. [...] Dollarstore till exempel, har jag haft några stycken. Där får man ju, de har som policy att de inte får gå in i affären mer. Och då blir det, det får jag berätta för ungdomen som kommer för medling med Dollarstore... Att de har en policy. “Du kan inte gå in i affären”, ja, “skitsamma”, säger de då. Ja, jag förstår dem, jag kunde nog sagt samma sak.

Medlare 8: Ja, det hade nog jag gjort. Varför engagera sig när man inte får någonting för det?

Medlare 7: Det är ändå så modigt att medla, så där tänker jag att man skulle kunna... alltså, ha en annan policy, att de som verkligen är modiga och ber om ursäkt skulle få lov att gå in. Så hade man haft en morot till att medla. Så det är lite tragiskt.

Medlare 7, 8

Avsaknad av nyckelpersoner

Vidare finns hinder relaterade till det vi benämner som nyckelpersoner, som medlarna beskriver som specifika individer som öppnar dörren för medling. Det kan till exempel vara

en förundersökningsledare eller chef, men också någon som brinner lite extra för medling. Dessa personer beskrivs som nödvändiga för inflödet av ärenden.

För det har vi pratat mycket om, vi samarbetar med socialtjänsten där. Detta är ju öppenvården, men där hade vi en tjej innan som var väldigt, hon var väldigt på i dessa frågorna, och då hände det kanske lite mer. Sen är det folk som byter tjänster och så försvinner det här (medlingen) lite i den här lilla kommunen.

Medlare 6

Vi har alltid jobbat nära ungdomssektionen och vi har socialsekreterare som sitter där och som kan driva frågan liksom. Sen är vi där regelbundet och sen har de förundersökningsledare som verkligen ser nyttan. Så det handlar väl om att vi inte har rätt nyckelpersoner, kanske i de (andra) utredningsgrupperna hos polisen.

Medlare 3

Flera medlare menar att det brister när dessa medarbetare slutar sitt jobb eller går på till exempel föräldradighet. Detta blir en form av ursäktande förklaring till varför medlare inte får in många ärenden, och de skjuter ifrån sig ansvaret. En medlare berättar att deras nyckelpersoner byttes ut förra året, och på grund det får medlingsverksamheten inte längre in några ärenden. Möjligtvis kan detta indikera att det tar lång tid att bygga upp relationer med de nya nyckelpersonerna, men även frågan om medlarens ansvar kan ifrågasättas.

Intervjuare: Och i ditt jobb, vad skulle du säga att de största utmaningarna är som medlare?

Medlare 1: Just nu är det att få medlingsärenden över huvud taget. För att de poliser som vi arbetade med förra året har helt byts ut. [...] Både chef och de medarbetare, så att nu får vi inga ärenden.

Medlare 1

En annan medlare understryker dock att det är deras ansvar att jobba aktivt och se till att det finns ett inflöde av ärenden, men att tajming spelar roll. Medlaren menar att det vid tillfällen inte är värt att jobba relationsbyggande med potentiella nyckelpersoner ifall man vet att de kommer försvinna snart.

Sen tror jag också vi behöver, och det ligger nog på mig nu här, vi behöver förbättra lite mer med myndighetsidan. Men det är också som (min kollega) säger. När det byts ut folk så är det lite svårt och det är de som sitter i mottaget framförallt som får första kännedom, och nu är det en som ska gå på föräldraledighet här och det ska komma in en ny. Så nu känns det också som det inte är läge just nu att, det är bättre när den nya personen är på plats...

Medlare 5

Brott som berör ungdomar hamnar hos en speciell ungdomssektion hos polisen där det finns så kallade ungdomsutredare och socialsekreterare som arbetar för kommunen. Majoriteten av ärenden som hamnar till medlingsverksamheterna kommer från ungdomssektionerna. Ett genomgående hinder hos verksamheten är bristen på ärenden med gärningspersoner över 18 år.

Intervjuare: Är det speciella ungdomsutredare då?

Medlare 1: Ja, och de utreder brott med gärningspersoner upp till 18 år. Men sen har vi enligt lagen upp till 21 år. [...] Så det är liksom flera grupper, de som utreder [...] den gruppen som är mellan 18 och 21, där får vi inga alls.

Medlare 1

Medlare 8: Det är mer 16-17-åringar.

Intervjuare: Ser ni det som ett problem, att man missar de som är över 18?

Medlare 7: Jag vet egentligen inte varför de inte kommer, eftersom jag har upp till 21 ju.⁴ Där borde ju vara mängder...

Medlare 8: ... Och grövre!

Medlare 7: Ja och grövre, misshandel och... Det händer ju ofta grejer på skolorna ju, i gymnasiet, högstadiet. Där de blir ovänner, med de som har skåpet upp till, eller nåt.

Medlare 7, 8

Dessa fynd stämmer överens med Socialstyrelsens (2012, s. 17) rapport som nämner ett bortfall av åldrarna 18-20 på grund av bristande kunskap och kännedom om medling på andra sektioner än ungdomssektionen. Vid ungdomssektionen har medlarna större möjlighet att driva arbetet framåt med nyckelpersoner som möjliggör ett inflöde av ärenden. Däremot,

---

⁴ Notera att enligt lag gäller det gärningspersoner under 21 år, inte upp till 21 år som framkommer i flera citat.

vid andra sektioner finns sämre kännedom och färre nyckelpersoner, vilket hindrar inflödet. En del medlare verkar dock ha sämre koll på hur polismyndigheten är organiserad, vilket också är ett hinder för medling. Andra medlare känner till detta och menar att de måste jobba mer aktivt för att nå ut mer, något *medlare 3* ger en förklarande ursäkt för att de har försökt att göra, men att de måste göra en ny satsning.

Intervjuare: Märker du av att det finns något mellan 18 och 21, att de fallen trillar bort?

Medlare 3: Ja, vi får väldigt sällan in dem hos oss, tyvärr. Så att vi behöver nog jobba mer att nå den målgruppen hos polisen. Vi har haft tidigare information till... vad heter dem, LPO (lokalpolisområde), alltså de som har grova brott också, men vi behöver nog göra en ny satsning där för att nå dem.

Medlare 3

Att medlarna inte lyckas nå ut till hela polismyndigheten och är beroende av nyckelpersoner är någonting de själva tycker är problematiskt. De menar att medlingsperspektivet måste bli en större fråga allmänt, något som alla bär med sig. Medlarna ger *accounts* i det avseendet att medlingen görs till en så liten fråga att den glöms, vilket leder till att medlarna hela tiden måste påminna och informera om medling, istället för att faktiskt utföra medlingar som de är anställda att göra. Samtidigt är det inte bara deras ansvar, som de intervjuade ser det.

Men, det är ju ett ständigt-, vi måste ständigt påminna andra om “tänk på medlingen”, det kan vara en del som lätt glöms bort i allt annat liksom.

Medlare 3

Det behöver bli en viktig fråga... och för alla, även för myndighetsverksamheten, det behöver vara en viktig fråga där också, att alla tar sitt ansvar. Inte bara vi som ska genomföra medlingen.

Medlare 6

5.2.2 Berörda parter bristande motivationer

Ett annat tema som identifierades som ett hinder var de berörda parternas bristande motivation. Det gäller gärningspersoner och brottsutsatta men även deras vårdnadshavare.

Gärningspersoner

En medlare berättade om ett medlingsärende som ägde rum efter avslutad rättegång. Fallet handlade om en person som blev utsatt för ett förnedringsrån av två gärningspersoner, där de olika gärningspersonerna hade vitt skilda inställningar till den brottsutsatta. Den ena gärningspersonen kände inget behov av att be om ursäkt, utan ansåg att den brottsutsatte hade kompenserats via skadestånd. Den andra gärningspersonen kände däremot skuld över sitt brott, och ville gärna be om ursäkt till den brottsutsatta.

Ena sa så här, “Nej, men rättegång har varit, det var liksom, han kommer få sitt skadestånd”. Han var ganska fixerad vid det här med skadestånd liksom. När han hade fått sitt skadestånd, och liksom, “Det är lugnt nu, nu räcker det, vi behöver inte snacka om det här mer.”

Medlare 2

Han (den andra gärningspersonen) var mer såhär, “Nej, men jag kände att den här killen, han var skiträdd på rättegången. Jag kände på rättegången att jag vill gå fram till honom och säga förlåt, men jag fick inte möjlighet.”

[...]

Han (den brottsutsatta) gick med på det här (indirekt medling), och den här killen hälsade nåt i stil med, “Amen, förlåt, vi gick verkligen över alla gränser, [...], du råkade vara där, vi skulle bara lattja med någon.” [...] “Och det var inte personligt.”

Medlare 2

Brottet fick långtgående negativa konsekvenser för den brottsutsatte, men efter att gärningspersonen gick med på medling, kunde den brottsutsatte lägga det bakom sig och gå vidare. I detta fallet var medlingen alltså avgörande för att såväl brottsutsatt som gärningsperson kunde gå vidare och må bättre efter brottet.

Och för den här (brottsutsatta), han hade ju mått skitdåligt efter, efter själva, det här förnedringsrån kan man väl kalla det. Han var en sån högpresterande kille, men han hade ju dalat rejält i skolarbetet och sånt. Det vet ju vi som jobbar med brottsutsatta, man tappar koncentrationsförmågan många gånger. Och efter detta blev det mycket värre, han hade blivit hemmasittare.

[...]

Och det första svaret jag får från den här killen när jag berättar detta, det är i telefonen då, så säger han såhär, "Jag tror jag har fått mitt liv tillbaka."

Medlare 2

Det var alltså två personer som hade begått samma brott, men som resonerade helt olika utifrån hur de såg på den brottsutsatta. Det visar hur skam och skuld blir en motiverande faktor för gärningspersonen att ta ansvar. Detta kan till skillnad från den retributiva rättvisan, som kan leda till stigmatiserande skam, tillåta personen att ta ansvar för sina handlingar och få bukt med dessa känslor, och inte minst förebygga fortsatt kriminalitet (Braithwaite, 1989, s. 101). Gärningspersonen nämner också att han ville, men fick inte möjlighet att träffa den brottsutsatte och be om ursäkt, eftersom det retributiva rättssystemet inte tillåter detta i samma utsträckning som vid reparativ rättvisa. Zehr och Gohar (2003, s. 1) menar att denna rättsprocess sviker den brottsutsatta, och att konflikten inte blir löst, utan intensifieras. Även Christie (1977) är kritisk mot det retributiva systemet, då han menar att domstolen stjälar konflikten från de berörda parterna. Visserligen fick den brottsutsatte skadestånd i detta fallet, men ingen upprättelse för brottet (Christie, 1977, ss. 4-9). Sammanfattningsvis menar flera medlare att gärningspersonens frånvaro av skuld- och skamkänslor är ett hinder för att motiveras till medling. Därför, enligt Braithwaite (1989, s. 71-73) är det fortfarande viktigt att ha ett formellt rättssystem som kan straffa personer som saknar skamkänslor.

Brottsutsatta

Den brottsutsattas motivation kan också vara definieras som hinder för medling enligt de intervjuade. En del medlare berättar att den brottsutsatta har gått vidare efter att rättsprocessen är avklarad. En medlare nämner att det har att göra med vilket typ av brott de är utsatta för, där grövre brott innebär en större svårighet för den brottsutsatta.

Intervjuare: Mm, och lite tillbaka till det här med samtalen med brottsutsatta, brukar de lyfta någon vilja att träffa gärningspersonen?

Medlare 4: Nej. De vill helst ha det överstökad, och gå vidare med livet. Och det beror också på vad det är för typ brott, och hur grovt det är. Ju mer grovt det är, där kräver det mer samtal ibland. [...] Jag tror jag har haft tre jag har erbjudit medling till, men ingen har nappat... och det är väl också att efter ett

tag upplever man att man har kommit vidare på något sätt, och så struntar man i, och man gör mycket annat.

Medlare 4

En annan medlare menar att medlingens tajming i relation till rättegången är av betydelse för den brottsutsattas vilja att träffa gärningspersonen. Efter rättegången kan det vara jobbigt för den brottsutsatte som återviktimeras när de behöver träffa gärningspersonen igen. Tar medlingen plats innan rättegången är det generellt lättare för målsäganden att gå med på medlingen, menar en medlare.

För att de inte, amen de har gått vidare. Det var länge sedan, eller det känns jobbigt, eller särskilt efteråt. Om det är efter rättegången har varit, säger de oftast nej, eller oftare nej. Men om rättegången inte har varit, så kan de tycka det är skönt, för då har de träffat den här personen eller skrivit brev till den här personen innan rättegången, och då, då blir det lugnare och mindre nervös rättegång, blir det ju.

Medlare 2

Vidare, lyfter de att det kräver mycket mod hos den brottsutsatta att våga träffa gärningspersonen. Den brottsutsattas vilja och motivationer är en viktig faktor för om medlingar blir till eller uteblir, eftersom deras samtycke är en förutsättning för medling.

Och det är också det här med om du har mod. Det handlar mycket om mod, om du har mod att träffa den som gjorde dig något illa. Det kräver oerhört många krafter att komma så långt.

Medlare 4

Medlarna problematiserar också frivilligheten som ett hinder för medling. Sett till medlarnas *accounts* handlar det om att de inte kan göra mer än att ställa frågan och erbjuda medling, eftersom det i slutändan är upp till den brottsutsatta att avgöra om de vill medla eller inte. Medlarna rättfärdigar sitt arbete genom att visa att de inte kan göra mer än att motivera; de kan inte tvinga någon. Vidare, som kontrast till medling innebär allmänt åtal att den brottsutsatta inte har någon att säga till om i rättsprocessen. Enligt Christie (1977, s. 4) beror detta på att de berörda parterna, här specifikt den brottsutsatta, inte längre äger konflikten,

utan det gör domstolen. Vid medling är det istället den brottsutsattas vilja och önskan som tas i beaktning i första hand, jämfört med vid allmänt åtal.

Men det att vi har denna frivillighetsprincip, det är svårt att säga till någon att de ska samarbeta.

Medlare 4

Jag hade en som vände här nere (på medlingsverksamheten). "Ja, vi kan i alla fall ha förmöte, sen kan du bestämma dig" och, men vi kan ju aldrig tvinga.

Medlare 8

Vårdnadshavare

Den stereotypiska föreställning om medling som tidigare nämnts hos bland annat hos polis och åklagare, finns även hos de berörda parternas vårdnadshavare. Denna föreställning kan ses som ett hinder utifrån vårdnadshavarnas personliga motivationer. Om ungdomarna är under 15 år krävs vårdnadshavares samtycke för att genomföra medling, men även i de fallen där ungdomen är över 15 år har vårdnadshavarna stort inflytande över ungdomens villighet att delta. En medlare beskriver det som att föräldrar har tolkningsföreträde över sin ungdom.

Ibland är de att... att föräldrar tycker det är en dålig idé. Att folk runt omkring den som har blivit utsatt tycker att det är en dålig idé och det kan också påverka vilken ställning man tar.

Medlare 1

Sen kan det vara föräldrar också som inte vill att de ska medla, för de rädda att det kanske blir mer, en större sak av det. De är ovänner med grannens barn till exempel. Så är de rädda att det ska bli för mycket av det.

Medlare 7

Utifrån medlarnas *accounts* kan vårdnadshavare vara ett hinder för medling. Å andra sidan finns vårdnadshavare som har en positiv inställning och vill att deras ungdom ska göra rätt för sig genom att delta i medlingen. En medlare beskriver en situation där en ungdom hade rånat en annan person på sin jacka. Ungdom gick med på medling och ställde upp på ett förmöte. Dock visade det sig att gärningspersonen var likgiltig till den kränkningen han hade utsatt den andra personen för. När medlaren grävde närmare i hans svar framkom det att det

var ungdomens föräldrar som ville att ungdomen skulle medla. Med detta i åtanke valde medlaren att inte gå vidare, eftersom det inte ansågs lämpligt.

Och i det här fallet med den killen så upplevde vi att han inte något eget intresse, utan han blev påverkad av sina föräldrar att till slut krysta fram ett "Ja", och att det inte fanns så mycket hjärta eller reflektion bakom det... och det vill vi inte utsätta den andra för.

Medlare 3

Amen, vi brukar säga att man ska medla med hjärtat, man ska egentligen inte ha... ibland kan man ana att det är föräldrar som ligger bakom idén, att "Mamma och pappa tycker att jag ska medla". "Ja, men det är inte mamma och pappa som bestämmer det, utan det ska vara du som vill det".

Medlare 3

Att medla med hjärtat innebär att gärningspersonen förväntas vara genuin i sitt ansvarstagande och sin medverkan. Ungdomar ställer upp på medlingen på grund av att deras föräldrar tycker att de ska medla kan ses som slöseri av resurser och medlarnas tid, och på så sätt ett hinder för deras verksamhet i sig. Skulle det bli medling, men gärningspersonen inte är uppriktig, kan det innebära en ytterligare kränkning av den brottsutsatta. Dock menar flera medlare att de det är liten risk för det, eftersom de menar att de har god erfarenhet och märker huruvida ungdomen är uppriktig eller inte.

Intervjuare: Och när det kommer till såhär, att ta ansvar och be om ursäkt som gärningsperson, hur märker du att de är genuina?

Medlare 2: Mm, ja det får man ju verkligen kolla av, så det inte är bara något man gör för att mamma ska vara nöjd liksom. [...] Jag tycker att man känner det, alltså jag vet inte, appropå det här med utbildning och så. Alltså vi sitter ju här, alla sitter på femton år plus på socialt arbete. Vi har ju, vi är ganska, vi är inga roodies (rookies) här, kan man säga.

Medlare 2

En annan medlare berättar om en lyckad medling, där gärningspersonen vid berusat tillstånd hade misshandlat blåljuspersonal. Gärningspersonen tackade ja till medling när det erbjöds, vilket dels berodde på att han bar på mycket skuld känslor, dels att han hade stöttande föräldrar. Enligt Braithwaite (1989, ss. 71-73) bidrar föräldrar till att ungdomen kan få ett

välutvecklat samvete och känna skam och i sin tur ansvarstagande för sina handlingar. Till skillnad från föregående exempel, där föräldrarnas inblandning ansågs leda till utebliven medling, var föräldrarna i detta exempel en faktor som överbryggade hindret och möjliggjorde medling.

Och det gjorde att han fick väldigt mycket skuld känslor, så han var med på banan ganska snabbt och han var väldigt tydlig med att han ville göra det, så han var inte så svår att motivera. [...] Så han ville fullt ut ta ansvar för att be om ursäkt. Alltså, han mådde så himla dåligt i den situationen och där tänker jag att han hade föräldrar som stod bakom honom, som stöttade honom, hjälpte honom och som var med liksom på mötet, och inte bara jag. [...] Att motivera en ungdom som har gett någon stryk är kanske inte jättelätt, alltså att hitta ansvarskänslan när den inte finns ända upp, förankrat i föräldrarna.

Medlare 6

6. Diskussion

För att besvara studiens frågeställningar har vi analyserat medlares utsagor om medlingens praktik och dess hinder. Sedan BRÅ:s uppdrag att etablera medling i Sverige upphörde 2007, hamnade ansvaret att bedriva medlingsverksamheten hos enskilda kommuner. Hur väl medlingens införande i Sverige har lyckats, går att diskutera. Av resultaten framkommer det att det finns stora skillnader i arbets- och förhållningssätt bland kommunernas medlingsverksamheter. Det finns även en viss frihet att tolka rådande riktlinjer samt att lägga upp sitt arbete utifrån sin egen bedömning, som är baserad på medlarens erfarenhet och kunskap om medling. Detta yttrar sig till exempel i hur medlarna bedömer lämpligheten i olika ärenden, där vissa till exempel utesluter sexualbrott och brott i nära relation. Andra menar att de kan medla i alla brott, och en del har inte övervägt varken det ena eller det andra. En annan tydlig skillnad ligger i synen på vårdnadshavarnas medverkan. Vissa medlare uteslöt deras medverkan, medan andra medlare ställde sig mer positiva, men de påpekar att det inte alltid är lämpligt, utan kräver en väl avvägd balans för att det ska fungera. Vidare förekommer alternativa tillvägagångssätt på hos flera verksamheter, såsom att gärningspersonen får klottersanera, hälsa på butiken där de har stulit, eller på andra sätt frångå det traditionella medlingsmötet. Skillnader förekom också gällande hur de använde

sig av indirekt medling, där en del hade god vana av detta, medan andra inte visste vad det innebar.

Sammantaget skapar dessa bedömningar olika förutsättningar för gärningspersoner och brottsutsatta, beroende på vilken kommun man tillhör. Antalet genomförda medlingar speglar också medlingarnas kunskapsnivå, då deras insikt i medlingens teoretiska riktlinjer stundtals var begränsad. Detta kan dock vara rimligt, då det är svårt för medlarna att bli kompetenta och erfarna, om det inte kommer in tillräckligt många ärenden.

En del respondenter arbetar i kommuner som får väldigt få medlingsärenden, ibland inga alls. På grund av bristen på medlingsärenden har vi studerat medlarnas *accounts* för att förstå vilka hinder de står inför. Det förefaller finnas snedvridna föreställningar om medling hos de motsträviga aktörerna som försvårar arbetet. Det blir en kamp mellan aktörer och medlingsverksamheten, där aktörerna ser en motsättning mellan sitt eget och medlingens verksamhetens uppdrag. Denna ideologiska motsättningen ligger i linje med de retributiva vindar som präglar den samtida kriminalpolitiken (Andersson & Nilsson, 2017, s. 213ff). I detta avseendet har till exempel flera medlare försökt överbrygga hindret genom att uppmana polisen att inte göra egna bedömningar om vem som ska erbjudas medling, utan endast fråga om medlingsverksamheten får ta kontakt. En kommun har gått ett steg längre. Polisen ska inte fråga om gärningspersonen vill medla, utan skicka samtliga ärenden till verksamheten istället. Samtliga medlare som uppger samverkan med polis och åklagare som ett problem, betonar också att de har försökt nå ut och kommunicera med dessa aktörer, vilket stundtals har gett resultat, men att det krävs mer engagemang från de andra aktörerna. Vidare måste medlarna förlita sig på nyckelpersoner som kan driva frågan vidare, men att hitta rätt nyckelpersoner är omständligt och tidskrävande. Dessutom sätter det samverkan ur spel när nyckelpersoner går förlorade av olika skäl.

Fortsättningsvis har de berörda parterna också hindrande motivationer som sätter stopp för medling. Braithwaite (1968) skriver att kunna känna skam och skuld är av högsta betydelse för att reparativ rättvisa och medling ska fungera. Utifrån medlarnas *accounts* är just dessa känslor väsentliga för att gärningspersonen ska ställa upp på den frivilliga medlingen. Med

hjälp av stöttande och motiverande vårdnadshavare kan man överbrygga hindret. Enligt medlarnas *accounts* är dock vårdnadshavare många gånger ett hinder i sig. De tillåter sig tolkningsföreträde över ungdomen, vilket antingen sätter stopp för medlingen eller tvingar ungdomen till medling. Medlarna betonar att det är ungdomen som ska på eget bevåg vilja ställa upp på medling. Även om gärningspersonen är motiverad till medling, kan den brottsutsatta avblåsa medlingen. Om den brottsutsatta har gått vidare eller inte vågar ställa upp på medlingen måste medlarna ta hänsyn till detta eftersom medling ska vara helt frivilligt. Medlarna rättfärdigar sitt arbete och menar att de inte kan göra mer än att motivera den brottsutsatta. Sammantaget kan man säga, utifrån medlarnas *accounts*, att det är flera olika tämligen delikata förhållanden som måste klaffa för ett medlingsmöte ska komma till stånd.

Sammanfattningsvis står flera av verksamheterna inför liknande hinder som sätter stopp för att alla ungdomar ska erbjudas medling. Studien inkluderar inte alla medlingsverksamheter i Skåne, men sett till resultatet är det inte osannolikt att fler kommuner står inför liknande hinder. Med tanke på de skillnader som finns i ungdomars möjligheter att medla inom ett relativt begränsat geografiskt område, bör det finnas ännu större skillnader inom hela Sverige. Även om inte studien går att generalisera till hela landet, menar vi att det finns genomgående mönster i våra resultat, som till viss del stämmer överens med tidigare studier och rapporter (se Jacobsson, Wahlin & Fromholz, 2018; Socialstyrelsen, 2012).

Medlingens hinder inverkar negativt på rättssäkerheten, då ungdomars rättighet att erbjudas medling blir begränsad beroende på hur väl kommunens medlingsverksamhet fungerar. Utifrån detta menar vi att frågan om nationell styrning är relevant att undersöka. Kommunerna behöver stöd och styrning för att medlingsverksamheten ska vara enhetlig, vilket stämmer överens med Hjorts (2019, ss. 24-25) fynd som visar att 20 av 29 kommuner i Skåne upplever sig i behov av myndighetsstöd. Därav föreslår vi mer forskning om en potential nationell styrning. Vår studie har utgått från medlarnas *accounts* om hinder men antyder samtidigt att det kanske inte räcker att överbrygga dessa hinder för att få ruljans på medlingsverksamheterna. Det behövs mer kunskap om dessa hinder utifrån de motsträviga aktörernas perspektiv och *accounts*. För att få en full förståelse för hindren måste bland annat

polisens och åklagarnas perspektiv och syn på olika rättfärdiganden och ursäkter belysas. Därför föreslår vi en framtida forskning, likt denna, fast utifrån andra aktörers berättelser, för att ta reda på vad som eventuellt kan förbättras inom medlingsverksamheten och för att medling som åtgärd vid brott ska kunna fortleva.

Referenslista

Andersson, R. & Nilsson, R. (2017). *Svensk kriminalpolitik*. Stockholm: Liber

Armstrong, J. (2014). Rethinking the restorative–retributive dichotomy: is reconciliation possible? *Contemporary Justice Review*, 17(3), ss. 362–374

<https://doi.org/10.1080/10282580.2014.944796>

Bradburn, N., Sudman, S. & Wansink, B. (2004). *Asking questions - The Definitive Guide to Questionnaire Design — For Market Research, Political Polls, and Social and Health Questionnaires*. San Francisco: Jossey-Bass

Braithwaite, J. (1998). Restorative justice. I: M. Tonry (red.) (1998) *The handbook of crime and punishment*. ss. 323-344. New York: Oxford University Press

Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press

Braithwaite, J. & Braithwaite, V. (2001). Shame, Shame Management and Regulation. I: Ahmed, E., Harris, N., Braithwaite, J. & Braithwaite, V. (red.) (2001) *Shame management through reintegration*. ss. 3-58. Cambridge: Cambridge University Press

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber

Corbin, J. & Strauss, A. (1990). Grounded Theory Research: Procedures, Canons, and Evaluative Criteria. *Qual Sociol* 13, ss. 3–21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>

Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups: utbildning

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Eldén, Sara. (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur

Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber

Gubrium, J.F., & Holstein, J.A. (1997). *The new language of qualitative method*. Oxford: University Press

Hansen, T., & Umbreit, M. (2018). Four decades of victim-offender mediation research and practice: The evidence. *Conflict Resolution Quarterly*, 36(2), 99–113

<https://doi.org/10.1002/crq.21234>

Hjort, L. (2019). *Medling med anledning av brott i Skåne län: En kunskapssammanställning och teoretisk genomgång av medling med anledning av brott, med särskilt fokus på Skåne*, Länsstyrelsen Skåne

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.4a4eb7416faedec125a7b0/1599047895316/Medling%20med%20anledning%20av%20brott%20f%C3%A4rdig.pdf>

Jacobsson, M., Andersson, T. & Wahlin, L. (2013). *Den svenska medlingsmodellen: till nytta för brottsoffret?* Malmö: Gleerup

Jacobsson, M., Wahlin, L. & Fromholz, E. (2018). Victim Offender Mediation in Sweden: An Activity Falling Apart? I: Nylund, A., Kaijus, E. & Lin, A. (red.) (2018). *Nordic mediation research*. ss. 67-79. Cham: SpringerOpen

Leijonhufvud, E. (2023). Medlingen växer i Uppsala – fler som begått brott ber om ursäkt. *SVT Nyheter*, 3 mars

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/medlingen-vaxer-i-upsala-fler-forsoker-forsonas-efter-brott> [Hämtad 2024-04-26]

Monforte, J. & Úbeda-Colomer, J. (2021). Tinkering with the two-to-one interview: Reflections on the use of two interviewers in qualitative constructionist inquiry. *Methods in Psychology*, Vol 5. <https://doi.org/10.1016/j.metip.2021.100082>

Odén, N., Wahlin, L., Lind, E., & Carling, (2007). *Medling vid brott. En handbok*. Brottsförebyggande rådet

Orbuch, T. L. (1997). People's accounts count: The sociology of accounts. *Annual review of sociology*, 23(1), ss. 455-478. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.455>

Rasmussen, K. B. (2018). *When Is Restorative Justice? Exploring the Implications of Restorative Processes in Juvenile Offence Cases Based on Interviews and Observations in Northern Ireland, Norway, and Orlando, Florida*. I: Nylund, A., Kaijus, E. & Lin, A. (red.) (2018). *Nordic mediation research*. ss. 145-179. Cham: SpringerOpen

Renulf, K (2021). Medlare anordnar träffar – unga brottslingar möter sina brottsoffer. *SVT Nyheter*, 13 december
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/har-moter-unga-brottslingar-sin-brottsoffer>
[Hämtad 2024-04-26]

Robinson, O. C. (2014). Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11(1), 25–41
<https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>

Scott, M. B., & Lyman, S. M. (1968). Accounts. *American sociological review*, 33(1), ss. 46-62. <https://doi.org/10.2307/2092239>

Silverman, S. (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur

Socialstyrelsen. (2012). *Medling vid brott avseende unga lagöverträdare*.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2012-3-39.pdf>

Tavory, I. & Timmermans, S. (2014). *Abductive analysis: theorizing qualitative research*.
Chicago: The University of Chicago Press

Tavory, I. (2020). Interviews and Inference: Making Sense of Interview Data in
Qualitative Research. *Qualitative Sociology*, 43(4), ss. 449-465
<https://doi.org/10.1007/s11133-020-09464-x>

Trost, J. & Hultåker, O., (2016). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Wahlin, J. (2008). *Medling i går i dag och i morgon: En kort skrift om medling vid brott*.
Brottsförebyggande rådet

Wahlin, L. & Jacobsson, M. (2017). *Medling vid brott. En enhetlig svensk modell?* Report:
Allmänna Barnhuset

Zehr, H. & Gohar, A. (2003). *The Little Book of Restorative Justice*. Pennsylvania: Good
Books

Lagar och offentligt tryck

SFS 2002:445 *Lag om medling med anledning av brott*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Prop. 2021/22:17 *Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet*

SOU 2023:44 *En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga*

Dir. 2023:112 *Skärpta regler för unga lagöverträdare*

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Inledande frågor

Vill du berätta lite om dig själv?

Vad har du för tidigare utbildning och erfarenheter?

Medling och utbildning

Hur länge har du arbetat med medling?

Vad fick dig att vilja bli medlare?

Hur utbildar man sig till medlare?

- Hur lång är utbildningen?
- Vilka är de viktigaste momenten i utbildningen?
- Anser du att utbildningen är tillräckligt gedigen för att bli en bra medlare?

Hur många medlingsmöten uppskattningsvis utför du per år?

Medling i praktiken

Hur skulle du beskriva det övergripande syftet med medling?

Förmötet

Hur och när får du information om ett fall?

Hur tar du kontakt med parterna?

Ålder på parterna?

Vad är din roll under förmötet?

Hur ser förmöterna ut med gärningsmän respektive offer?

- Skillnader?

Vilken motivation finns hos gärningspersoner för att vilja medla?

- Strafflindring?
- Be om förlåtelse?
- Hur märker man om gärningspersonen är genuin?

Vilka frågor brukar gärningsmän/offer ha under förmöten?

Hur är parternas inställning efter förmöterna?

Brukar de vilja gå vidare med medling?

- Försöker du uppmuntra du till medverkan?

Följer du en specifik mall eller guide under processen?

Ansvar och försoning

Hur brukar stämningen vara mellan GP och offer vid första mötet?

- Hur gör du för att underlätta?

Vilken är din roll i att få gärningspersonen att ta ansvar för sina handlingar?

Vilka känslor brukar komma fram under medlingsprocessen?

Hur brukar gärningspersonen be om ursäkt?

- Vad är din roll i att få fram en ursäkt?

Hur fungerar det med gottgörelseavtal?

Medlingens möjligheter

Vad är en lyckad medling för dig?

Upplever du att medling fungerar?

Hur ser du på medlingens roll idag?

- Behövs fler medlare?
- Borde fler lagöverträdare/offer gå med på medling?

Vilka möjligheter ser du med medling?

Utmaningar och anpassningar

Vilka utmaningar stöter du på med medling?

- Konflikter mellan parterna?
- Upplever du att brottsoffer kan känna sig pressade till medling?
  - Hur hanterar du detta?

Hur ser du på medling som en förmildrande omständighet för gärningsperson?

Har du med om att det har blivit nedlagt åtal efter medling?

- Hur tänker du kring det?

Finns det tillfällen då du känner att medling inte är lämpligt?

Kan ni behöva göra anpassningar utifrån parternas ålder eller personlighet?

- Olika typer av brottsoffer/gärningsmän?
- När vårdnadshavare närvarar under medlingen?

Anser du dig ha de resurser som krävs för att genomföra ett bra arbete?

- T.ex ej tillräcklig utbildning, tidsbrist, etc?

Finns det tillfällen då du har avvikit från det traditionella arbetssättet?

- Varför? Vad fick det för konsekvenser?

Går det att vara helt opartisk som medlare?

Bilaga 2: Medlingsblankett

Medlingsblankett för _____

Kommun / ditt namn samt telefon: _____

Polisens K-nummer: _____

Brottsrubricering: _____

Brottsdatum: _____

Namn gärningsperson: _____

Personnummer: _____ Telefon: _____

Vårdnadshavare:

Namn: _____

Telefon: _____

Namn: _____

Telefon: _____

Samtycker till att medlingsverksamheten tar kontakt

Om uppgift finns:

Namn målsägande: _____ Telefon: _____

Vårdnadshavare: _____

Telefon: _____

Övrig information (Kontaktinformation till utredande polis, aktuell socialsekreterare m.m.):

_____
_____
_____

Medlingsverksamheten

_____
_____

Besöksadress:

_____
_____